

Tarptautinė mokslinė
konferencija

International
Scholarly Conference

Svetimas tapęs savu: A Foreigner Turned Native:

*daugialypis meninio
Vilniaus veidas*

*the Multifaceted
Artistic Vilnius*

Konferencijos
programa

2023 m. spalio 26–27 d.
Vilniaus paveikslų
galerija

Conference
Programme

26th–27th October 2023
Vilnius Picture
Gallery

Vilniaus
paveikslų
galerija

Vilnius
Picture
Gallery

VLNDM

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS KOMITETAS
CONFERENCE CONVENORS:

Dr. Algė Andriulytė
Dr. Aistė Bimbirytė
Dr. Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė
Dr. Aistė Paliušytė-Lugovojienė
Dr. Birutė Rūta Vitkauskienė
Dokt. Joana Vitkutė

Redaktorė / Editor Ieva Puluikienė
Į anglų kalbą vertė / Translated to English by Raminta Bumbulytė
Grafikos dizainerė / Graphic designer Jonė Miškinytė
Išleido Lietuvos nacionalinis dailės muziejus
Published by Lithuanian National Museum of Art
2023

Viršelyje:
Jonas Delamarsas. Merkinės rotušės varpas. 1670
Alytaus kraštotyros muziejus (deponuota Merkinės krašto muziejui)

On the front cover:
Joannes Delemars. The Bell of Merkinė Town Hall. 1670
Alytus Local History Museum (transferred to Merkinė Regional Museum)

Konferencija vyks lietuvių ir anglų kalbomis (su sinchroniniu vertimu)
The conference will be held in Lithuanian and English (with simultaneous translation)

Programa

Spalio 26 d., ketvirtadienis

9:00–10:00
Registracija | Pasitikimo kava

10:00–10:10
Sveikinimo žodis

I SESIJA: VILNIUJE KŪRĘ SVETIMŠALIAI

Moderuoja dr. Birutė Rūta Vitkauskienė ir dr. Margarita Matulytė

10:10–10:30
Valdovo rūmų meistrai Vilniuje XVI a. viduryje – XVII a. viduryje: etapai, asmenybės ir savitumai
Dr. Mindaugas Paknys, Lietuvos kultūros tyrimų institutas

10:30–10:50
Kaip pasamdyti svetimšalį? Radvilų mecenatystė Vetinų laikais
Dr. Aistė Paliušytė-Lugovojienė, Lietuvos kultūros tyrimų institutas

10:50–11:10
Vilniaus ir Karaliaučiaus meniniai ryšiai XVIII a. pirmoje pusėje: drožėjai
Dr. Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė, Lietuvos kultūros tyrimų institutas

11:10–11:30
Nepažinta Vilniaus universiteto rektorius Kristupo Losievskio literatūrinė veikla
Dr. Živilė Nedzinskaitė, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

11:30–12:00
Diskusija

12:00–13:30
Pietūs

13:30-13:50

Savas, svetimas, primirštas: geriausias XIX a. vidurio gitaristas Markas Konradas Sokolovskis

Bkl. Artūras Savko, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus

13:50-14:10

Tarpkultūrinės perspektyvos: Ukrainos ir Amerikos indėlis į Lietuvos fotografijos paveldą

Dokt. Valentyn Odnoviun, Vilniaus dailės akademija

14:10-14:30

Choreografo Krzysztofo Pastoro kūryba Vilniuje

Dr. Helmutas Šabasevičius, Lietuvos kultūros tyrimų institutas

14:30-14:40

Diskusija

14:40-15:00

Kavos pertrauka

15:00-16:00

Ekskursija po parodą „Svetimas, tapęs savu: daugialypis meninio Vilniaus veidas“*

* Lietuvių ir anglų kalbomis

Spalio 27 d., penktadienis

10:00-10:20

Vilnonis apsiaustas grįžimui namo: Vilnius ankstyvųjų naujųjų laikų jėzuitų mainų žemėlapyje

Dr. Jolanta Rzegocka, Krokuvos jėzuitų universitetas „Ignatianum“

II SESIJA: VILNIEČIAI, KŪRĘ SVETUR

Moderuoja dr. Algė Andriulytė

10:20-10:40

Dailininko Mykolo Elvyro Andriolio Vilnius

Dr. Aušrinė Cemnolonskė, Vytauto Didžiojo universitetas

10:40-11:00

Kavos pertrauka

11:00-11:20

Jonas Basanavičius ir jo bulgariškas periodas (1880-1905)

Dr. Aleksandar Zlatanov, Bulgarijos mokslų akademijos Istorijos studijų instituto docentas

11:20-11:40

Kūryba, kaip trauminės patirties užmarštis:

Vilniaus botaniko Jakubo Movšovičiaus atvejis

Dr. Dovilė Dagienė, Vilniaus dailės akademija

11:40-12:00

Diskusija

12:00-13:30

Pietūs

III SESIJA: SAVA VERSUS SVETIMA: SVETIMŠALIŲ PAVELDO IR INTEGRACIJOS DILEMOS

Moderuoja dr. Indrė Užuotaitė

13:30-13:50

Atsiskyrimas, prisitaikymas, integracija, asimiliacija. Vilniaus Pacų ir Sapiegų giminėms dirbusių imigrantų menininkų požiūrių apžvalga (apie 1667-1700)

Dr. (hp) Anna Sylwia Czyż, Meno istorijos institutas, Kardinolo Stefano Wyszyńskiego universitetas Varšuvoje

13:50-14:10

Svetimšalių paveldo dilemos: ikonų iš Ateizmo muziejaus istorija

Dokt. Karolina Bukovskytė, Lietuvos kultūros tyrimų institutas

14:10-14:30

Kavos pertrauka

14:30-14:50

Kiek mums savas Vilniaus ir vilniečių kultūros paveldas užsienyje?

Dr. Vaidutė Ščiglienė, Julius Markevičius, Valstybinė kultūros paveldo komisija

14:50-15:10

Vokiškai kalbančių mažumų įtaka Vengrijos vietinei architektūrai

Dr. Melinda Harlov-Csörtán, Apor Vilmos katalikiško koledžo Vengrijoje docentė

15:10–15:30

Diskusija. Konferencijos apibendrinimas

16:00–17:00

Ekskursija po parodą „Gyvastingieji senojo pasaulio profiliai“

Radvilų rūmų dailės muziejuje* * Lietuvių ir anglų kalbomis

Programme

26th October, Thursday

9:00–10:00

Registration | Welcome coffee

10:00–10:10

Welcome

SESSION I: FOREIGN CREATORS WHO WORKED IN VILNIUS

Moderated by Dr Birutė Rūta Vitkauskienė and Dr Margarita Matulytė

10:10–10:30

Masters at the Palace of the Grand Dukes of Lithuania in the mid-16th – mid-17th century Vilnius: Stages, Personalities and Idiosyncrasies

Dr Mindaugas Paknys, Lithuanian Culture Research Institute

10:30–10:50

How to Hire a Foreigner? The Radziwiłł Patronage in the Times of the Wettins

Dr Aistė Paliušytė-Lugovojienė, Lithuanian Culture Research Institute

10:50–11:10

Artistic Connections Between Vilnius and Königsberg in the First Half of the 18th Century: Wood Carvers

Dr Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė, Lithuanian Culture Research Institute

11:10–11:30

The Undiscovered Literary Activity of Vilnius University Rector Krzysztof Łosiewski

Dr Živilė Nedzinskaitė, Lithuanian Literature and Folklore Institute

11:30–12:00

Discussion

12:00–13:30

Lunch

13:30–13:50

A Local, a Stranger, a Forgotten Talent:

Marek Konrad Sokołowski and his Guitar

Artūras Savko, BA, Lithuanian Theatre, Music, and Cinema Museum

13:50–14:10

Cross-Cultural Perspectives: Ukrainian and American

Contributions to Lithuanian Photographic Heritage

PhD candidate Valentyn Odnoviun, Vilnius Art Academy

14:10–14:30

Choreographer Krzysztof Pastor's Creative Work in Vilnius

Professor Dr Helmutas Šabasevičius, Lithuanian Culture Research Institute

14:30–14:40

Discussion

14:40–15:00

Coffee break

15:00–16:00

Visiting exhibition *A Foreigner Turned Native: the Multifaceted Artistic Vilnius**

* In Lithuanian and English

27th October, Friday

10:00–10:20

A Woollen Cloak for the Road Back Home:

Vilnius on the Map of Early Modern Jesuit Exchanges

Dr Jolanta Rzegocka, Jesuit University Ignatianum in Krakow

SESSION II: FOREIGN CREATORS WHO WORKED IN VILNIUS

Moderated by Dr Algė Andriulytė

10:20–10:40

Artist Michał Elwiro Andriolli's Vilnius

Dr Aušrinė Cemnolonskė, Vytautas Magnus University

10:40–11:00

Coffee break

11:00–11:20

Jonas Basanavičius and his Bulgarian period (1880–1905)

Dr Aleksandar Zlatanov, Institute for Historical Studies,
Bulgarian Academy of Sciences

11:20–11:40

*Creativity as the Oblivion of Traumatic Experience:
the Case of Vilnius Botanist Jakub Mowszowicz*

Dr Dovilė Dagienė, Vilnius Academy of Arts

11:40–12:00

Discussion

12:00–13:30

Lunch

SESSION III: OWN VERSUS FOREIGN: DILEMMAS OF FOREIGN LEGACY AND INTEGRATION

Moderated by Dr Indrė Užutaitė

13:30–13:50

*Separation, Adaptation, Integration, Assimilation. Overview of the
Attitudes of the Immigrant Artists from the Vilnius Circle of the Pac
and the Sapieha Families (ca. 1667–1700)*

Dr (hp) Anna Czyż, Institute of Art History, Cardinal Stefan Wyszyński
University in Warsaw

13:50–14:10

Dilemmas of Foreign Heritage:

The History of Icons from the Museum of Atheism

Doctoral student Karolina Bukovskytė, Lithuanian Culture Research Institute

14:10–14:30

Coffee break

14:30–14:50

Cultural Heritage of Vilnius Abroad: Accepted or Neglected?

Dr Vaidutė Ščiglienė, Julius Markevičius, The State Commission for
Cultural Heritage

14:50–15:10

*Influence of the German-speaking Minorities
on the Hungary's Vernacular Architecture*

Dr Melinda Harlov-Csörtán, Apor Vilmos Catholic College, Hungary

15:10–15:30

Discussion. Closing remarks

16:00–17:00

Visiting exhibition *Vibrant Old World Profiles* in Radvila Palace
Museum of Art*

* In Lithuanian and English

Pranešimų
anotacijos

Conference
Abstracts

Spalio 26 d.

26th October

I SESIJA:
Vilniuje kūrę
svetimšaliai

SESSION I:
Foreign Creators
who worked in Vilnius

Valdovo rūmų meistrai Vilniuje XVI a. viduryje – XVII a. viduryje: etapai, asmenybės ir savitumai

XVII a. antroje pusėje Abiejų Tautų Respublikos didikai savarankiškai pradėjo kviesti aukšto lygio menininkus iš užsienio tiesiogiai į savo dvarus. Jie samdydavo menininkus ir anksčiau, tačiau dažniausiai patys talentingiausi ir geriausiai apmokami meistrai patekdavo į ATR valdovo dvarą ir tik iš jo, valdovui neprieštaraujant, vietiniai didikai galėdavo pasamdyti kokiems nors mažiau reikšmingiems užsakyams atlikti.

Valdovo dvaras ar bent didžioji jo dalis paprastai keliaudavo su valdovu, neretai su juo vykdavo ir menininkai. Jei kuriame nors valdovo dvare būdavo atliekami meniniai darbai, į tą rezidenciją būdavo siunčiami ir geriausi valdovo dvaro meistrai. Galima neabejoti, kad valdovo meistrų Vilniuje būta ir anksčiau, tačiau svarbiausi meniniai darbai valdovų Vilniuje vyko nuo XVI a. vidurio iki XVII a. vidurio. Būtent šis šimtmetis liudija savotišką valdovo meistrų Vilniuje aukso amžių, plačiausią veiklą ir didžiausius meninius užsakymus. Jie vyko ne nuolat, nenuosekliai, tam tikrais etapais, kurie priklausė nuo valdovo dvaro ir Vilniaus katedros perstatymo bei remonto darbų. Tai rodo tiek įvairių valdovų dėmesį Vilniui, tiek ir čia dirbusių meistrų platų ratą. Jų specializacijos buvo labai plačios – nuo kruopščių auksakalių ir juvelyrų iki įstabius pastatus kūrusių ir jų statyboms vadovavusių architektų. Pranešime aptariami įvairūs valdovų statybų etapai Vilniuje ir čia dirbę žymiausi meistrai.

Dera priminti, kad XVI a. viduryje – XVII a. viduryje keitėsi ne tik meniniai skoniai ir mados, skyrėsi ir valdovų dvaro meistrų samdymo sąlygos. Įvairavo jų skaičius, apmokėjimas, išlaikymas, užsakymų pobūdis. Tai parodo tam tikrą valdovo meistrų specifiką, bet kartu ir bendrai sutampa su vienalaikio požiūrio į menininkus kaita. Po XVII a. vidurio valdovo meistrai LDK drastiškai neteko turėto statuso ir svarbos, o šimtmetį iki XVII a. vidurio valdovo dvaro menininkai diktavo menines madas, inovacijas ir stilius ne tik Vilniuje, bet ir visame krašte.

MINDAUGAS PAKNYS

Mindaugo Paknio mokslinių tyrinėjimų sritys apima įvairias Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros istorijos temas. Savo publikacijose jis nagrinėjo atskirų bažnyčių, parapijų istoriją, Vilniaus istoriją XVII a. pirmoje pusėje ir kt. Svarbų vaidmenį užima domėjimasis Pacų gimine ir jos paveldu, ypač LDK kancleriu Kristupu Zigmantu Pacu (1621–1684), kuris finansavo vieno puošniausių barokinio Pažaislio vienuolyno statybas, taip pat pastatė rūmus Jiezne, Vilniuje, Gardine ir Varšuvoje.

Mindaugas Paknys yra kelių mokslinių tęstinių leidinių redkolegijos narys, vadovauja doktorantams, kviečiamas vykdyti mokslo darbų ekspertizes. M. Paknys istorinius tyrimus vykdė įvairiose šalyse (Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje, Gruzijoje, Italijoje), jo darbai skelbti straipsniuose ir konferencijose Lietuvoje ir užsienyje. Jis paskelbė keletą knygų, tarp jų monografijų apie Pažaislio vienuolyno istoriją, Vilniaus miesto istoriją, mirties reiškinį LDK, taip pat keletą šaltiniotyriminių leidinių (platesnis sąrašas: https://www.lkti.lt/mindaugas_paknys_en/).

Masters at the Palace of the Grand Dukes of Lithuania in the mid-16th – mid-17th century Vilnius: Stages, Personalities and Idiosyncrasies

In the second half of the 17th century Polish-Lithuanian Commonwealth, tendencies emerged of the nobility starting to independently invite high-level artists from abroad directly to their estates. Nobility used to hire artists in the past, but as a rule, the best, the most talented, and the best-paid masters firstly entered the household of the Polish-Lithuanian Commonwealth sovereign and only from there, with the sovereign's permission, could they be hired by the local nobility to carry out some less significant commissions.

The sovereign's household, or at least a majority of it, usually travelled with the sovereign, and artists often accompanied him. If artistic works were carried out in any of the sovereign's manors, the best masters of the sovereign's household were sent to that residence. There can be no doubt that there were master craftsmen in Vilnius earlier, but the most important artistic works in Vilnius were carried out by the masters in the mid-16th – mid-17th century. It is this century that testifies to a kind of golden age of the master craftsmen in Vilnius, the widest spectrum of activity and the largest artistic commissions. The works were not carried out continuously or consistently, rather in certain stages, which were influenced by the reconstruction and repair works of the sovereign's manor and Vilnius Cathedral. This indicates the attention of different sovereigns to Vilnius, as well as the wide range of craftsmen who worked here. Their specialisations were very widerangings: from meticulous goldsmiths and jewellers to architects who created impressive buildings and supervised its construction. The presentation will discuss the different stages of the sovereign's constructions in Vilnius and the most famous craftsmen who worked here.

It is worth reminding that during the mid-16th – mid-17th century, artistic tastes and fashions changed, as did the conditions of hiring craftsmen in the sovereign's household. The variables included the number of the craftsmen, payment terms, sustenance,

and specifics of commissions. This shows certain idiosyncrasy of the sovereign's masters, but at the same time coincides with the general change in the attitude towards the artists. After the mid-17th century, the sovereign's master status in the Grand Duchy of Lithuania drastically lost its status and importance, yet, in the centenary period before the mid-17th century, the artists of the sovereign's household dictated artistic fashions, innovations, and styles not only in Vilnius, but also throughout the country.

MINDAUGAS PAKNYS

Scholarly research areas of Mindaugas Paknys include various topics of the Grand Duchy of Lithuania's cultural history. In his publications, he examined various topics: from the histories of individual churches and parishes to broad topics, such as the history of Vilnius in the early 17th century. An important segment of M. Paknys' sphere of scholarly interests is occupied by the Pac family and their legacy, especially that of the Grand Duchy of Lithuania chancellor Krzysztof Zygmunt Pac (1621–1684), who financed the construction of one of the most ornate baroque monasteries in Pažaislis, and built palaces in Jiezno, Vilnius, Gardin and Warsaw.

Mindaugas Paknys is a member of the editorial board of several scholarly publication series, supervises doctoral students, and is invited to carry out expert reviews of scholarly works. M. Paknys conducted historical research in various countries (Lithuania, Poland, Belarus, Ukraine, Georgia, Italy); his work was published in articles and conferences in Lithuania and abroad. M. Paknys published several books, including monographs related to the history of the Pažaislis Monastery, the history of Vilnius city, history of the death phenomenon in the Grand Duchy of Lithuania, as well as several reference research publications (more extensive list: https://www.ikti.lt/mindaugas_paknys_en/).

Dr. Aistė Paliušytė-Lugovojienė
Lietuvos kultūros tyrimų institutas
aistepal@yahoo.com

Kaip pasamdyti svetimšalį? Radvilų mecenatystė Vėtinų laikais

Radvilos buvo vieni svarbiausių svetimšalių dailininkų darbdavių Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Ypač Vėtinų laikais gyvenę Nesvyžiaus šakos Radvilos – Ona Sanguškaitė-Radvilienė, jos sūnūs – Mykolas Kazimieras Žuvelė ir Jeronimas Florijonas. Jie pasamdė vokiečių, prancūzų ir italų kilmės dailininkų, kurie ilgiau ar trumpiau dirbo giminės rezidencijose Palenkės Bialoje, Slucke, Nesvyžiuje ir Vilniuje.

Pranešime plačiau nagrinėjami keli svetimšalių samdymo atvejai ir vertinamos Radvilų taikytos įdarbinimo strategijos. Remiantis daugiausia didikų, jų pareigūnų ir dailininkų korespondencija tiriama, koks svetimšalių įvaizdis buvo formuojamas, kokią įtaką jis darė meistrų įdarbinimo sąlygoms ir jų integracijai didikų dvaruose. Svetimšalių samdymo atvejai lyginami tarpusavyje ir vertinami platesnėje naujųjų laikų dailininkų migracijos klausimų perspektyvoje.

AISTĖ PALIUŠYTĖ-LUGOVOJIENĖ

Aistė Paliušytė-Lugovojienė – humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja. Tyrinėja XVII–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dailę, socialinius jos raidos aspektus, mecenatystės, dailininkų ir kolekcionavimo istoriją.

Dr Aistė Paliušytė-Lugovojienė
Lithuanian Culture Research Institute
aistepal@yahoo.com

How to Hire a Foreigner? The Radziwiłł Patronage in the Times of the Wettins

The Radziwiłł family were one of the most important employers of foreign artists in the Grand Duchy of Lithuania. From this point of view, the Radziwiłłs of the Nyasvizh branch – Anna Katarzyna Radziwiłłowa (née Sanguszka), her sons Michał Kazimierz „Rybeńko” and Hieronim Florian, – who lived in the times of the Wettins, were particularly distinguished. They hired artists of German, French, and Italian origins, who worked for longer or shorter periods in the family residences of Biała Podlaska, Słuck, Nyasvizh and Vilnius.

The presentation examines several cases of hiring foreigners in more detail and evaluates the recruitment strategies used by the Radziwiłł family. Based mostly on the correspondence between the nobles, their officials and the artists, it is analysed what image of the foreigners was formed, what influence it had on the conditions of employment of the craftsmen, and their integration in the estates of the nobility. The cases of hiring foreigners are compared against each other and evaluated in a broader perspective of migration issues of the modern artists.

AISTĖ PALIUŠYTĖ-LUGOVOJIENĖ

Aistė Paliušytė-Lugovojienė holds a Doctor of Humanities degree, works as Senior Researcher at the Lithuanian Culture Research Institute. She researches the 17th–18th century art of the Grand Duchy of Lithuania, social aspects of its development, history of patronage, artists and collection.

Vilniaus ir Karaliaučiaus meniniai ryšiai XVIII a. pirmoje pusėje: drožėjai

XVIII a. Karaliaučiaus uostamiestis buvo „arti“ Vilniaus daugeliu prasmių. Miestus jungė patogus vandens kelias, seniai užsimezge ekonominiai ir kultūriniai ryšiai. Pirmyn atgal kursavo prekių pakrautos plokščiadugnės vytinės, strugai, laibos, baidokai, plukdomi sieliai. Turbūt tuo pačiu vandens keliu į Albertiną lydėti studentai. Upių keliais į Vilnių plaukė ne tik druska, vynas, olandiška gelumbė, alavas, silkės, bet ir knygos bei nagingi įgudę amatininkai, siūlantys savo meistrybę. XVIII a. pirmoje pusėje Vilniuje įsikūrė daug svetimšalių naujųjų miestiečių, nemažai jų atkeliavo ir iš Prūsijos karalystės, ypač iš istorinės Mažosios Lietuvos srities. Tarp jų ir keli su medžiu dirbę skulptoriai, atvykę iš pačios karalystės sostinės – Karaliaučiaus.

Dailėtyrininkai, nagrinėdami stilistines įtakas, ieškodami XVIII a. Vilniaus barokinės skulptūros analogijų ir braižydami galimus meninių idėjų sklidimo kelius, įprastai savo žvilgsnį kreipė į saulėtąją Italiją, Šventosios Romos imperijos regionus, tokius kaip Silezija, Bohemija, Moravija, Bavarija ar Tirolis. O buvusi kaimyninė valstybė likdavo tokio žvilgsnio užribyje. Iš dalies tai nulėmė ir Rytų Prūsijos paveldo praradimas, kurio prisiminimas liko įspaustas tik atvaizduose. Tačiau istoriniai Vilniaus šaltiniai bei iki šių dienų išlikę dekoratyviniai medžio dirbiniai liudija, kad Vilnių su Karaliaučiumi siejo ir meniniai ryšiai. Atvykėliai meistrai, gebėję drožti smulkius ir nėrinius ornamentus, įrengti puikiausius altorius, išdrožti išraiškingiausius skulptūras, su savimi atsivežė stilistinę „karaliautišką“ manierą, kurią čia ne tik skleidė per savo kūrinius, bet neabejotinai skiepijo ir savo dirbtuvių mokiniams. Remiantis naujausiais istoriniais tyrimais pranešime pristatomi šie skulptoriai, apžvelgti XVIII a. pirmos pusės Vilniaus dailės objektai, kuriuos galima laikyti šių meninių ryšių atspindžiais.

AUKSĖ KALADŽINSKAITĖ-JOCIENĖ

Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė 2000 m. baigė dailės istorijos ir teorijos studijas Vilniaus dailės akademijoje. Nuo 1998 m. dirba Lietuvos kultūros tyrimų instituto (iki 2010 m. – Kultūros, filosofijos ir meno institutas) Dailės istorijos ir vizualiosios kultūros skyriuje. 2005 m. apgynė daktaro disertaciją, 2011–2012 m. atliko podoktorantūros stažuotę Vilniaus universiteto Istorijos fakultete (LMT podoktorantūros programa), nuo 2018 m. dalyvauja Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo ekspertinėje veikloje.

Mokslinių interesų sritys: XVIII a. LDK dailė ir architektūra, XVIII a. Vilniaus miesto architektai, dailininkai ir amatininkai, XVIII a. Vilniaus miestiečių socialiniai tinklai ir jų aspektai.

Artistic Connections Between Vilnius and Königsberg in the First Half of the 18th Century: Wood Carvers

The port town of Königsberg in the 18th century was ‚close‘ to Vilnius in many senses. The cities were connected by a convenient waterway, long-established economic and cultural ties. Flat-bottomed boats laden with goods sailed back and forth, timber rafts were transported. It is likely that students also made their way to Albertina University via the same water route. Salt, wine, Dutch broadcloth, tin, herrings, as well as books and skilled craftsmen offering their expertise were transported to Vilnius via river routes. In the first half of the 18th century, many foreigners settled in Vilnius as new residents, including a significant number who arrived from the Kingdom of Prussia, especially from the historical region of Lithuania Minor. Among them were also several sculptors who worked with wood, having arrived from the kingdom’s capital Königsberg.

Art researchers, examining stylistic influences and seeking analogies to the 18th-century Vilnius baroque sculpture, while considering potential routes of artistic ideas dissemination, typically turn their gaze towards the sunny Italy, regions of the Holy Roman Empire, such as Silesia, Bohemia, Moravia, Bavaria, or Tyrol. So far the neighbouring state was excluded from these comparisons. Partly, this was due to the loss of East Prussian heritage, the memory of which only remains preserved in the images. However, historical sources from Vilnius and the decorative wooden carvings that have survived to this day attest to the artistic connections between Vilnius and Königsberg. Skilled visiting masters, capable of carving intricate ornaments and exquisite altars, producing the most expressive sculptures, brought with them a stylistic ‚königsbergian‘ manner, which they disseminated through their own works and, undoubtedly, instilled in their apprentices. Building upon the latest historical research, the paper will present these sculptors and provide an overview of Vilnius art objects from the first half of the 18th century that can be considered reflections of these artistic connections.

AUKSĖ KALADŽINSKAITĖ-JOCIENĖ

In 2000 Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė completed art history and theory studies at the Vilnius Academy of Arts. From 1998 works at the Lithuanian Culture Research Institute (until 2010 – Institute of Culture, Philosophy and Art), in the Department of Art History and Visual Culture. In 2005 she successfully defended doctoral thesis; in 2011–2012 she completed postdoctoral research at Vilnius University, Faculty of History (Research Council of Lithuania postdoctoral programme); since 2018 she participates in the expert activity of the immovable cultural heritage assessment.

Areas of scholarly interest: 18th century Grand Duchy of Lithuania art and architecture; 18th century Vilnius city architects, artists and craftsmen; 18th century Vilnius citizens’ social networks and their aspects.

Dr. Živilė Nedzinskaitė
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
zivile.nedzinskaite@gmail.com

Nepažinta Vilniaus universiteto rektoriaus Kristupo Losievskio literatūrinė veikla

Kristupas Losievskis (Krzysztof Łosiewski, 1649–1712) gimė Mazovijoje, tačiau didesnę gyvenimo dalį praleido Vilniuje, 1667 m. čia tapęs Jėzaus draugijos nariu. Vilniaus universitetas vėliau tapo ir pagrindine jo darbo vieta: 1681–1682 m. jis dėstė retorikos, 1683–1686 – filosofijos, 1689–1692 – scholastinės teologijos, 1696–1697 – dogmatinės teologijos ir kanonų teisės kursą. Net du kartus Losievskis buvo Vilniaus universiteto rektoriumi (1697–1701 ir 1706–1709), o 1709–1712 m. ėjo Lietuvos provincijolo pareigas. Gana gausus šios iškilios asmenybės rašytinis palikimas: rankraščiais likusios teologijos, kanonų teisės ir retorikos paskaitos, spausdinti proginiai kūriniai.

Pranešime aptariama su literatūra susijusi Losievskio veikla. Ją sudaro teorinė ir kūrybos dalys. Teorinė – tai lotyniškai skaitytas retorikos paskaitų kursas *Universitas scholastico-civilis eloquentiae*, dabar saugomas VUB RS (f. 3, 2087). Kūryba – lotyniškos proginės panegirikos LDK didikams. Analizuojant retorikos teorijai skirtas paskaitas ir asmeninę Losievskio kūrybą siekiama nustatyti, kiek svarbūs Losievskio teoriniai ir kūrybiniai darbai, kuo jie reikšmingi Vilniaus universiteto kontekste, kaip papildo LDK rankraštinių ir spausdintinių paveldą.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Živilė Nedzinskaitė baigė Vilniaus universiteto klasikinės filologijos studijas, 2008 m. apgynė daktaro disertaciją „Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poetikos ir poezijos recepcija XVII–XVIII amžiuje“, pagal ją 2011 m. parengė monografiją „Tepalik kiekvienas šlovę po savęs...“: Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poetikos ir poezijos recepcija XVII–XVIII amžiaus LDK jėzuitų edukacijos sistemoje“ (Senosios literatūros studijos). Nuo 2007 m. dirba Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, dabar yra Senosios literatūros skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja. Mokslininkė domisi baroko literatūra, XVII–XVIII a. lotyniškąja LDK poezija ir literatūros teorija, šia tema yra paskelbusi straipsnių Lietuvos ir užsienio mokslo žurnaluose, skaito pranešimus nacionalinėse ir tarptautinėse konferencijose. Fundamentalių Kražių kolegijos istorijos šaltinių serijos *Monumenta historiam et acta collegii Crosensis spectantia* iniciatorė.

Dr Živilė Nedzinskaitė
Senior Researcher at the Lithuanian Literature and Folklore Institute,
Department of Old Literature
zivile.nedzinskaite@gmail.com

The Undiscovered Literary Activity of Vilnius University Rector Krzysztof Łosiewski

Krzysztof Łosiewski (1649–1712) was born in Mazovia but spent most of his life in Vilnius; here in 1667 he became a member of the Society of Jesus. Later on, Vilnius University became his main place of work: in 1681–1682 he taught rhetoric, 1683–1686 philosophy, 1689–1692 scholastic theology, 1696–1697 dogmatic theology and canon law courses. Łosiewski was the rector of Vilnius University twice (1697–1701 and 1706–1709), and in 1709–1712 he held the position of Lithuanian provincial. This outstanding personality left a rather rich written legacy: lectures on theology, canon law and rhetoric surviving as manuscripts, and printed occasional works.

The presentation will discuss Łosiewski's activities related to literature. It consists of theoretical and creative parts. Theoretical is the course of lectures on rhetoric, delivered in Latin 'Universitas scholastico-civilis eloquentiae,' now preserved in VUB RS (f. 3, 2087). The creative work are the Latin occasional panegyrics to the nobles of the Grand Duchy of Lithuania. The aim of analysing the lectures devoted to the theory of rhetorics and Łosiewski's personal work is to determine the significance of Łosiewski's theoretical and creative works, how important they are in the context of Vilnius University, and how they complement the manuscript and printed heritage of the Grand Duchy of Lithuania.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Živilė Nedzinskaitė graduated from Vilnius University in classical philology; in 2008 she defended her doctoral thesis on the *Reception of Poetics and Poetry of Maciej Kazimierz Sarbiewski in the 17th–18th century*; based on this work, in 2011 she prepared the monograph 'Let Each one Leave Glory after Himself...': *Reception of the Poetics and Poetry of Maciej Kazimierz Sarbiewski in the Jesuit Education System of the Grand Duchy of Lithuania in the 17th–18th century (Studies of Old Literature)*. Since 2007, she works at the Lithuanian Literature and Folklore Institute; currently she is a Senior Researcher at the Department of Old Literature. The researcher is interested in Baroque literature, 17th–18th century Latin poetry and literary theory of the Grand Duchy of Lithuania, has published articles on this topic in Lithuanian and foreign scholarly journals; she also delivers presentations at national and international conferences. She is the initiator of the series *Monumenta historiam et acta collegii Crosensis spectantia* ('The Fundamental Sources of the Kražiai College History').

Dr. Jolanta Rzegocka
Krokuvos jėzuitų universitetas „Ignatianum“
jolanta.rzegocka@gmail.com

Vilnonis apsiaustas grįžimui namo: Vilnius ankstyvųjų naujųjų laikų jėzuitų mainų žemėlapyje

Neseniai Vilniaus universiteto bibliotekoje atrasta jėzuitų pjesė apie Tomą Morą iš Lvivo (1765) kelia naujų klausimų apie anglų ir škotų tematiką Vilniaus jėzuitų teatre. Sugrįžtama prie istorijų apie pirmuosius anglų ir škotų jėzuitus, kurie po 1569 m. atvyko dirbti ir studijuoti į Jėzuitų akademiją Vilniuje. Nuo pat akademijos pradžios anglų ir škotų jėzuitų buvimas Vilniuje buvo gana stipriai juntamas, užsimezgė ilgos draugystės tarp lenkų, lietuvių ir anglų katalikų. Karaliai naudojosi jų tarpininkavimu, o Lenkijos ir Lietuvos draugai jėzuitai šiltai aprengdavo anglų ir škotų katalikus išlydėdami į dažnai nelemtas keliones namo. Šie ryšiai tam tikra prasme pavertė Vilniaus, Poznanės, Kališo ir Branevo jėzuitų kolegijas savotiškais Anglijos ir Škotijos katalikiškos kultūros centrais, taip pat atsiliepė XVII–XVIII a. jėzuitų teatre.

Pranešime nagrinėjami ankstyvųjų naujųjų laikų kultūriniai mainai ir lenkų, lietuvių bei anglų, škotų katalikų dialogas jėzuitų teatre bei akademinėje bendruomenėje (Adamus Brockas, Johnas Hay’jus, Richardas Singletonas, Jamesas Bosgrave’as). Siekiama įrodyti, kad sceninėje praktikoje propaguoti tiek faktai, tiek fantastika; pranešime žvelgiama anapus istorinių anglišių škotišių temų, kurios buvo naudojamos, perdirbamos ir prisimenamos Vilniaus jėzuitų kolegijos, o galiausiai ir Abiejų Tautų Respublikos kontekste.

DR. JOLANTA RZEGOCKA

Dr. Jolanta Rzegocka yra Krokuvos jėzuitų universiteto anglų literatūros dėstytoja. Teatro ir dramos istorikė nagrinėja Lenkijos ir Lietuvos jėzuitų provincijos teatrą, ypač gausiau išlikusių teatro programų kontekstą. Daugiausia dėmesio ji skiria teatrui kaip savotiškai socialinei praktikai, ugdančiai politines dorybes ir formuojančiai kolektyvinei atminti. Netrukus pasirodys jos knyga apie Abiejų Tautų Respublikos jėzuitų teatrą. Ji taip pat veda Lenkijos viešosios televizijos laidą „Res Poloniae: apie Lenkiją iš toli“, kurioje kalbina svarbiausius nacionalinius kultūros, meno, politikos ir mokslo pasaulio atstovus, siekdama atskleisti kultūrinius ir istorinius ryšius su Lenkija. Laidoje parodytos serijos apie britus, estus, latvius bei kartvelus.

Dr Jolanta Rzegocka
Jesuit University Ignatianum in Krakow
jolanta.rzegocka@gmail.com

A Woolen Cloak for the Way Back Home: Vilnius on the Map of Early Modern Jesuit Exchanges

A recent discovery of a Jesuit play about Thomas More from Lviv (1765) in Vilnius University Library raises new questions about the English and Scottish themes in the theatre of Vilnius Jesuits. It also takes us back to the stories of the first English and Scottish Jesuits who came to work and study in the Jesuit Academy in Vilnius after 1569. Vilnius witnessed relatively strong English and Scottish Jesuit presence since the early days of the Academy, and life-long friendships were forged between Polish-Lithuanian and English Catholics. Kings intervened on their behalf, and their Polish-Lithuanian Jesuit friends wrapped them up warm for their often ill-fated trips home. To some degree, these links transformed Vilnius, Poznań, Kalisz and Braniewo Jesuit Colleges into centres of English and Scottish Catholic culture of sorts and they are also echoed in the seventeenth and eighteenth-century Jesuit theatre.

The presentation looks into the early modern cultural exchanges and dialogue between Polish-Lithuanian and Anglo-Scottish Catholics through Jesuit theatre and academia (Adam Brock, John Hay, Richard Singleton, James Bosgrave). It argues that part fact part fiction was propagated through the practices of the stage, and looks behind the historical Anglo-Scottish themes that were used, recycled and remembered in the context of Vilnius Jesuit college, and, ultimately, in the context of the Polish-Lithuanian Commonwealth.

DR JOLANTA RZEGOCKA

Dr Jolanta Rzegocka is an Associate Professor of Anglo-American Literature at the Jesuit University in Kraków. She is a historian researching early modern theatre and drama, currently working on Jesuit playbills from the Jesuit Province of Poland-Lithuania. Her research focuses on theatre history, on identifying and understanding the ways in which theatre as social practice taught public virtues and shaped collective memory. Her book on Polish-Lithuanian Jesuit theatre is forthcoming. She is a host of a TV talk show Res Poloniae: At Home with Poland (TVP Kultura) in which she interviews the leading national figures of the world of culture, arts, politics, and science to explore the cultural and historical links with Poland. The format had its British, Lithuanian, Estonian, Latvian, and Georgian editions so far.

Bkl. Artūras Savko
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus
arturas.savko@gmail.com

Savas, svetimas, primirštas: geriausias XIX a. vidurio gitaristas Markas Konradas Sokolovskis

Markas Konradas Sokolovskis – Kyjivo gubernijos pakraštyje, šalia Voluinės ir Podolės gubernijų ribų gimęs lenkų kilmės gitaristas, kurį, viena vertus, savu laiko lenkai (buvo lenkų kilmės bajoras katalikas), ukrainiečiai (gimė ir augo Ukrainoje), rusai (gyveno ir kūrė Rusijos imperijoje) ir lietuviai (gyveno Vilniuje). Kita vertus, XIX a. viduryje buvęs europinio lygio muzikantas (per kelis dešimtmečius koncertavęs Vilniuje, Kyjive, Minske, Varšuvoje, Maskvoje, Peterburge, Vienoje, Paryžiuje, Londone ir kt.) šiuo metu yra visiškai užmirštas ir tik retais atvejais beprisimenamas pavienių specialistų ar entuziastų. Dalį jaunystės ir kelerius paskutiniuosius savo gyvenimo metus Sokolovskis praleido Vilniuje, tačiau, nors pats šį miestą prisijaukino ir mylėjo (tai, be kita ko, liudija ir jo albumo įklijos su Šv. Onos ar Šv. Teresės bažnyčiomis, straipsniais apie miestą), mes, vilniečiai, esame linkę pagerbti ir įamžinti greičiau Franką Zappą ar Johną Lennoną, bet ne Sokolovskį, apie kurį nūnai mūsų retas tėra girdėjęs. Tai ryškus kontrastas, lyginant su šios neeilinės asmenybės gyvenimo ir kūrybinės veiklos dešimtmečiais, kai jo koncertų buvo klausomasi garsiajame Prancūzijos imperatoriaus Napoleono Bonaparto dukterėčios, princesės Matildos salone Paryžiuje, kai Vienoje jis buvo apdovanotas „geriausio Europos gitaristo“ diplomu, o tūkstantinės užsienio salės verkdamo, klausydamos jo ypač subtiliai atliekamos muzikos, kuri viename 1868 m. straipsnių lenkų spaudoje apibūdinta taip: „jei pats nebūtum girdėjęs gyvai taip atliekamos muzikos, niekada nepatikėtum, kad taip skambinti gitara gali žmogus“. Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje saugomas ypač vertingas Sokolovskio albumas, kuriame sukauptos to meto laikraščių iškarpos, nuotraukos su draugų dedikacijomis, gerbėjų dovanotos gėlių puokštės ar tokia egzotika kaip bičiulio dovanota šakelė nuo Frédérico Chopino kapo – jo kūrinius Sokolovskis mėgdavęs skambinti viena iš savo arfinių gitarų (dešimtstyge, vienuolikastyge ar septyniolikastyge). Sokolovskis bičiuliauosi su nemažai to meto aristokratų, meninio elito, tarp kurių buvo

ir poetas Vladislavas Sirokomlė, asmeniškai Sokolovskiui skyręs eilėraščių, kuriame sulygino Sokolovskį su dievišku stebuklu. Šios bičiulio dovanos puikuoja M. K. S. inicialais padailintoje vertybėje greta kitų įdomybių. Vilniui švenčiant 700 metų jubiliejų, būtina prisiminti ir šią nepelnytai primirštą neeilinę asmenybę, palikusią pasaulinėje gitaros istorijoje įspaudą, XIX a. viduryje užtikrinusį šiam muzikui legendos statusą. Net praėjus ketvirčiui amžiaus po jo mirties, Maskvoje buvo pasirodę gitaros vadovėlių, kurių leidėjai bandė pasinaudoti dar neišblėsusia Sokolovskio šlove: nors turinys su juo neturėjo nieko bendro, viršelyje puikavosi pavadinimas – „Sokolovskio gitara“.

ARTŪRAS SAVKO

2016 m. Artūras Savko Vilniaus universiteto Istorijos fakultete įgijo medievistikos (viduramžių istorijos) bakalauro laipsnį. Nuo 2017 m. rengia ekskursijas Vilniuje daugiau kaip 50 maršrutų, yra puslapio apie Vilnių „Sostinės lobiai“ feisbuke autorius. Paskelbė straipsnių istorijos, architektūros, turizmo temomis portale delfi.lt, žurnale „Neakivaizdinis Vilnius“, parengė „Neakivaizdinio Vilniaus“ teminių (Vilniaus senamiesčio gatvių, vėtrungių, malūnų, teatrų, dailininkų ir Vilniaus rajonų: Pašilaičių, Justiniškių, Grigiškių) maršrutų. 2021 m. – projekto „Teatras yra ir pastatas“ archyvų konsultantas. Nuo 2023 m. balandžio – Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus muzikos skyriaus muziejininkas.

Artūras Savko, BA
Lithuanian Theatre, Music, and Cinema Museum
arturas.savko@gmail.com

A Local, a Stranger, a Forgotten Talent: Marek Konrad Sokołowski and his Guitar

Marek Konrad Sokołowski was born in May 1818, on the outskirts of the Kiev governorate in imperial Russia. Despite his remarkable background, encompassing various cultural influences, Sokołowski was born into a family of Catholic nobles and was thus perceived as both Polish and Ukrainian. Growing up in Ukraine, just southwest of Kiev, he also had ties with his Russian-Polish heritage, having lived in Moscow for a period of time. Additionally, for some time he lived in Vilnius, adding yet another layer to his colourful identity. Interestingly, as a child, Sokołowski was initially taught how to play guitar by the Roma people, who were passing by his native town and had an extended stay. During the mid-19th century, Sokołowski emerged as a significant European figure. However, tragically, his legacy has largely faded into obscurity, with many nowadays having forgotten his remarkable contributions to the arts and music.

From the early 1840s to the early 1870s, Sokołowski graced audiences with his extraordinary musical talent, captivating listeners not only in his native cities of Zhitomir, but also across the grand cities of the Russian Empire. Additionally, he embarked on extensive tours throughout Western Europe, where he received resounding acclaim and admiration. Western European newspapers praised him as a harp guitar virtuoso, even bestowing upon him the title of Europe's finest and foremost guitarist. Such was his immense talent that the Emperor of Austria honoured him with the prestigious 'Best Guitarist in Europe' diploma in Vienna. In the enchanting city of Paris, Sokołowski found himself warmly welcomed, earning accolades from both the public and esteemed figures. Princess Mathilda, a niece of Napoleon Bonaparte, graciously invited him to her prestigious salon. Subsequently, he embarked on a successful tour across the United Kingdom, enthralling audiences in London, eliciting joy from the listeners, and receiving high praise from the critics. During this time, he had the serendipitous encounter with Giulio Regondi,

Western Europe's most celebrated guitar virtuoso, who recognized Sokołowski's exceptional talent and composed a musical piece in his honour declaring him an equal peer. Sokołowski's music possessed a profound emotive power, capable of moving crowds to tears, as evidenced by the concert attendance of five thousand listeners, an extraordinary feat for his era. The Polish press article from 1868 attested: 'One would never believe their ears that a living man could play the guitar with such brilliance, if they had never attended Sokołowski's concerts.' Notably, the renowned Polish-Lithuanian poet and close friend, Władysław Syrokomla, poetically described Sokołowski and his music as 'the miracle of God himself.' Throughout his life, Marek Sokołowski cherished Vilnius, where he spent part of his youth and his final decade.

The Lithuanian Theatre, Music, and Cinema Museum preserves a beautifully illustrated album dedicated to him. This precious compilation contains articles from contemporary Russian, Polish, English, French and German magazines, vividly depicting Sokołowski's life, artistic brilliance, personal friendships, heartfelt tokens from the devoted fans, postcards from his European travels, and affectionate illustrations of his beloved city, Vilnius.

ARTŪRAS SAVKO

In 2016 Artūras Savko obtained a Bachelor's degree in mediaeval studies (History of the Middle Ages) from Vilnius University, Faculty of History. From 2017 he organises excursions in Vilnius on more than 50 routes; he is the author of the page about Vilnius 'Sostinės lobiai' on Facebook. He published articles on the topics of history, architecture and tourism in the portal *delfi.lt*, in the magazine 'Neakivaizdinis Vilnius,' prepared thematic routes 'Neakivaizdinis Vilnius' (Vilnius old town streets, weathervanes, mills, theatres, painters) and across Vilnius districts (Pašilaičiai, Justiniškiės, Grigiškės). In 2021, he was an archival consultant of the *Theatre is also a Building* project. Since April 2023 he works as Museum Curator of the Music Department of the Lithuanian Theatre, Music, and Cinema Museum.

Doktorantas Valentyn Odnoviun
Vilniaus dailės akademija
valentyn.odnoviun@vda.lt

Tarpkultūrinės perspektyvos: Ukrainos ir Amerikos indėlis į Lietuvos fotografijos paveldą

Šiame pranešime nagrinėjama užsienio fotografų įtaka ir indėlis į Lietuvos fotografijos paveldą, ypač 1970–1980 m. ir 2000 m. pradžioje. Gilinamasi į unikalias šių „pašaliečių“ fotografų perspektyvas, kaip jų sociokultūrinė aplinka formavo suvokimą apie Lietuvą ir kaip šis suvokimas savo ruožtu paveikė jų kūrybinę raišką. Be to, aptariami iššūkiai, su kuriais susidūrė šie užsienio fotografai integruodamiesi į Lietuvos meninę sceną ir iš to kilusi įtaka jų kūrybai bei Lietuvos kultūros reprezentacijai.

8 ir 9 dešimtmečiais Lietuvos fotografija, buvusi sovietmečio fotografijos meno priešakyje, sudomino įvairių respublikų, tarp jų ir Ukrainos, fotografus. Keli ukrainiečių fotografai, ypač Konstantinas Kostiuakas (1955–2014) ir Jurijus Rupinas (1946–2008), pasinėrė į Lietuvos kultūrą ir reikšmingai prisidėjo prie jos fotografinio kraštovaizdžio. Kartu šie menininkai tapo tiltais įvairių šalių ir miestų fotografams, savo unikaliomis perspektyvomis praturtindami Lietuvos meno sceną. Tačiau 10 dešimtmečio pradžioje jų kūryba laikinai išnyko iš Lietuvos fotografijos diskurso.

2000 m. pradžioje įvyko Andrew Miksio (g. 1969), JAV gimusio lietuviškų šaknų turinčio fotografo, fenomenas. Unikali vakarietiška Miksio perspektyva, paveikta amerikietiško auklėjimo, paskatino Lietuvos kultūrinį kraštovaizdį suvokti savitai. Jo kūryba iš naujo interpretuoja Lietuvos paveldą ir pristato jį platesnei tarptautinei auditorijai, taip praturtindama šalies vizualiojo meno sceną. Tačiau jo išskirtinė perspektyva, kurią kai kurie vietiniai laikė pašaliečio iškreipimu, sukėlė pasipriešinimą. Jis kilo iš įsitikinimo, kad jo kūryba nukrypo nuo tradicinių lietuviškų pasakojimų, todėl Lietuva buvo pavaizduota neatpažįstamai ir, pasak kai kurių, neteisingai.

Pranešime nagrinėjama, kaip unikali užsienio fotografų įžvalgos paveikė jų meninę raišką ir lietuviškojo paveldo interpretaciją. Taip pat tyrinėjama šių fotografų socialinė, politinė ir kultūrinė aplinka, atskleidžiamas jų išskirtinis indėlis į Lietuvos meninės fotografijos naratyvą.

Apibendrinant galima teigti, kad šis pranešimas siūlo nuodugnai ištirti Ukrainos ir Amerikos fotografų tarpkultūrinės patirtis Lietuvoje 8–9 dešimtmečiais ir 2000 m. Atskleidžiama, kaip jų unikalus sociokultūrinis pagrindas ir perspektyvos prisidėjo prie Lietuvos fotografijos paveldo raidos. Jame taip pat keliami kritiški klausimai dėl tokių perspektyvų iš šalies priėmimo Lietuvos meno scenoje, pabrėžiant galimą įtampą tarp novatoriškų interpretacijų ir tradicinių lietuviškos reprezentacijos naratyvų. Taigi, pranešimas kviečia į tolesnį dialogą ir apmąstymus apie pašaliečių vaidmenį formuojant ir turtinant Lietuvos fotografinį kraštovaizdį.

VALENTYNAS ODNOVIUNAS

Valentynas Odnoviunas – Ukrainos vizualiųjų vaizdų menininkas ir fotografijos teoretikas, gyvenantis Vilniuje, Lietuvoje. Vilniaus dailės akademijoje baigė fotografijos ir medijų menų bei meno istorijos ir teorijos magistro studijas. Vilniaus dailės akademijos ir Europos humanitarinių mokslų universiteto meninės fotografijos ir meno istorijos dėstytojas. Šiuo metu rašo disertaciją „Ukrainos ir Baltijos šalių meninė fotografija: sankirtos Rytų Europos fotografijos kultūros kontekste nuo 1960-ųjų iki 1980-ųjų“.

PhD candidate Valentyn Odnoviun
Vilnius Academy of Arts
valentyn.odnoviun@vda.lt

Cross-Cultural Perspectives: Ukrainian and American Contributions to Lithuanian Photographic Heritage

This presentation explores the impact and contributions of foreign photographers to Lithuanian photographic heritage, particularly during the 1970–1980s and the early 2000s. It delves into the unique perspectives of these ‘outsider’ photographers, how their socio-cultural backgrounds shaped their perceptions of Lithuania, and how these perceptions, in turn, influenced their creative expression. Furthermore, it discusses the challenges faced by these foreign photographers of integrating into the Lithuanian artistic scene, and the consequent influence on their work and on cultural representation of Lithuania.

In the 1970s and 1980s, Lithuanian photography was at the forefront of Soviet photographic art piquing the interest of photographers from various republics, including Ukraine. Several Ukrainian photographers, notably Konstantin Kostiuik (1955–2014) and Juri Rupin (1946–2008), immersed themselves into Lithuanian culture, contributing significantly to its photographic landscape. Simultaneously, they served as bridges for the photographers of different countries and cities, enriching the Lithuanian art scene with their unique perspectives. However, their work temporarily disappeared from the Lithuanian photography discourse at the onset of the 1990s.

The early 2000 witnessed the phenomenon of Andrew Miksys (b. 1969), an American-born photographer of Lithuanian origin. Miksys’s unique Western perspective, influenced by his American upbringing, led him to perceive Lithuania’s cultural landscape differently. His work reinterprets Lithuanian heritage and introduces it to a broader international audience, thereby enriching the country’s visual art scene. Yet, his distinct perspective, seen by some locals as an outsider’s distortion, sparked resistance. This resistance stemmed from the belief that his work deviated from the traditional Lithuanian narratives, resulting in an unfamiliar and, to some, incorrect depiction of Lithuania.

Addressing these experiences, the presentation elaborates on how unique insights of foreign photographers influenced the artistic expression and interpretation of Lithuanian heritage. It also explores the social, political, and cultural backgrounds of these photographers, shedding light on their distinctive contributions to the narrative of Lithuanian art photography.

In summary, this presentation offers an in-depth exploration of the cross-cultural experiences of the Ukrainian and American photographers in Lithuania during the 1970–1980s and the 2000s. It reveals how their unique socio-cultural backgrounds and perspectives contributed to the evolution of Lithuanian photographic heritage. It also raises critical considerations about the acceptance of these outsider perspectives within the Lithuanian art scene, emphasising the potential tension between innovative reinterpretations and traditional narratives of Lithuanian representation. The presentation thus invites further dialogue and reflection on the role of the outsiders in shaping and enriching Lithuania’s photographic landscape.

VALENTYN ODNOVIUN

Valentyn Odnoviun is Ukrainian visual artist and photography theorist residing in Vilnius, Lithuania. He graduated from Vilnius Academy of Arts with two MA degrees in Photography and Media Arts, and Art History and Theory. He is a lecturer of art photography and art history courses at the Vilnius Academy of Arts and European Humanities University. Currently, he writes a dissertation on the *Ukrainian and Baltic Art Photography: Intersections in the Context of Eastern European Photographic Culture From the 1960s to 1980s*.

Prof. Dr. Helmutas Šabasevičius
Lietuvos kultūros tyrimų institutas
helmutas.sabasevicius@gmail.com

Choreografo Krzysztofo Pastoro kūryba Vilniuje

Lenkų choreografas Krzysztofas Pastoras (g. 1956) – pirmasis užsienietis, tapęs Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro Baleto trupės vadovu ir šias pareigas ėjęs nuo 2011 iki 2020 metų. Pranešime apžvelgiamos Pastoro kūrybos sąsajos su Lietuva iki tampant baleto trupės meno vadovu, įvertinama jo repertuarinė politika ir jos įgyvendinimo aplinkybės (kviestiniai choreografai, klasikinio paveldo ir šiuolaikinių kūrinių proporcijos), darbo su baleto trupe specifika, aptariami jo paties Vilniuje sukurti spektakliai (anksčiau statytų baleto trupės ir specialiai LNOBT baleto trupei sukurti kūriniai), konstatuojamas siekis stiprinti originaliosios lietuviškos choreografijos tapatybę per jo inicijuotą choreografinių kūrinių projektą „Kūrybinis impulsas“.

DR. HELMUTAS ŠABASEVIČIUS

Dr. Helmutas Šabasevičius 1989 m. baigė Lietuvos valstybinį dailės institutą (dabar – Vilniaus dailės akademija), įgijo dailėtyrininko specialybę. 1994 m. apgynė humanitarinių mokslų srities daktaro disertaciją, nuo 1997 m. Lietuvos kultūros tyrimų instituto Muzikos ir teatro istorijos skyriaus mokslo darbuotojas. Tyrinėja Lietuvos teatro, dailės, scenografijos, choreografijos, XIX a. vizualiosios kultūros istoriją, teatro ir dailės ryšius, paskelbė mokslinių ir populiarių straipsnių, parodų ir spektaklių recenzijų Lietuvos ir užsienio spaudoje, dalyvauja mokslinėse konferencijose, skaito viešas paskaitas. Dėsto Vilniaus dailės akademijoje, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, yra meno kultūros žurnalo „Krantai“ vyriausiasis redaktorius. 2017 m. apdovanotas Lietuvos Respublikos Vyriausybės kultūros ir meno premija, 2019 m. – Lenkijos Respublikos Auksiniu kryžiumi už nuopelnus.

Professor Dr Helmutas Šabasevičius
Lithuanian Culture Research Institute
helmutas.sabasevicius@gmail.com

Choreographer Krzysztof Pastor's Creative Work in Vilnius

Polish choreographer Krzysztof Pastor (b. 1956) is the first foreigner to become the Head of the Ballet Troupe of the Lithuanian National Opera and Ballet Theatre, and has held this position from 2011 to 2020. The presentation reviews Pastor's creative connections with Lithuania before becoming the artistic director of the ballet troupe, evaluates his repertoire policy and the circumstances of its implementation (guest choreographers, proportions between classical heritage and modern works), the specifics of working with the ballet troupe, and discusses his own performances in Vilnius (reruns of previously staged ballets and works created specifically for the LNOBT ballet troupe); it will be stated that his aim was to strengthen the original Lithuanian choreographic identity through the choreographic creation project 'Creative Impulse,' which he initiated.

DR. HELMUTAS ŠABASEVIČIUS

Dr Helmutas Šabasevičius graduated from the Lithuanian State Institute of Fine Arts (now Vilnius Academy of Arts) in 1989 and obtained the specialty of art history. In 1994 he defended his doctoral thesis in the field of humanities; since 1997 he has been a researcher working at the Department of Music and Theatre History of the Lithuanian Culture Research Institute. He researches Lithuanian theatre, art, scenography, choreography, 19th century history of visual culture, relations between theatre and art; he has published scholarly and popular articles, reviews of exhibitions and performances in the Lithuanian and foreign press; he participates in scholarly conferences, gives public lectures. He teaches at the Vilnius Academy of Arts, the Lithuanian Academy of Music and Theatre, and is the editor-in-chief of the art culture magazine Krantai. In 2017, he was awarded the Government of the Republic of Lithuania's Culture and Art Prize, in 2019 he received the Golden Cross of Merit of the Republic of Poland.

Pranešimų
anotacijos

Conference
Abstracts

Spalio 27 d.

27th October

II SESIJA:
Vilniečiai,
kūrę svetur

SESSION II:
Vilnius Residents
who created abroad

Dr. Aušrinė Cemnolonskė
Vytauto Didžiojo universitetas
ausrine.cemnolonske@vdu.lt

Dailininko Mykolo Elvyro Andriolio Vilnius

Mykolo Elvyro Andriolio (1836–1893) kūrybinėje biografijoje galima atrasti ne vieną su konferencijos tema susijusį aspektą. Tai kūrėjas, kurio itališka kilmė iš tėvo pusės ir ugningas temperamentas išskyrė jį vietinėje aplinkoje. Apie tai rašė jo amžininkai, tai galime įžvelgti jo kūrybiniame braiže bei biografijos vingiuose. Svetimas Vilniuje jis nesijautė, tačiau po tremties Viatkoje už dalyvavimą 1863 m. sukilime neteko teisės sugrįžti į savo gimtas vietas ir toliau savo kūrybinį kelią vystė Lenkijoje bei Prancūzijoje, tad galime jį matyti kaip vilnietį, kūrų svetur. Vertinant menininko kūrybos pažinimą ir sklaidą, turime pripažinti, kad kaimyninėje Lenkijoje jis kur kas geriau žinomas nei Lietuvoje. Tad čia kiltų klausimų apie jo kūrybinio palikimo svarbą Lietuvos kultūrai. O gilindamiesi į jo biografijos detales, atrastume, kad Vilnius ir Lietuvos dvareliai, ten sutikti žmonės, išgyventas jaunystės laikas bei kultūrinės patirtys brandino jo asmenybę ir giliai įstrigę atmintyje liko kaip išskirtinio laiko ir vietos ženklai.

Šių galimų temų gausoje raktiniu žodžiu tampa Vilnius, švenčiantis 700 metų jubiliejų, todėl pranešime siekiama apibrėžti Vilniaus tapatybę, remiantis dailininko Andriolio atveju ir jo patirtimi, atskleisti šio miesto intelektualinį kraštovaizdį, subrandintą dailininko kūryboje ir išgyventą biografinėse detalėse. Pranešime kalbama apie Vilnių, atvirą ir svetingą Andriolio tėvui, atvykėliui iš Italijos, Napoleono armijos kapitonui, apie Andriolio pirmąsias dailės pamokas, sutiktus draugus, bendraminčius ir bendražygius tiek sukilime, tiek kūryboje, apie jo dalyvavimą slaptose veiklose, jo išvykimus ir sugrįžimus. Apie Vilnių, kurį jis matė kaip kūrybingas jaunuolis ir kaip bėglys nuo carinių represijų. Pranešimo specifika leidžia naudoti kelias metodologines prieigas. Tai ne tik atvejo studija, bet ir šiuolaikinis biografinis tyrimas, neužsisklendžiantis romantizuotoje vasariškoje pasakojimo versijoje, bet atskleidžiantis daugialypius asmens santykius su konkrečia vieta, jos žmonėmis ir socialine aplinka. Kartu tai ir jo kūrybos tyrimas, kurioje galime matyti net tik Vilniaus kraštovaizdį,

bet ir jo istoriją interpretuojančius vaizdus. Į tyrimą įtraukiama vietos tapatybės sąvoka, traktuojama kaip kategorija, kurią apibrėžia individo tapatumas fizinės aplinkos atžvilgiu, pasitelkiant sąmoningų ir nesąmoningų idėjų, jausmų, vertybių, tikslų, prioritetų, įgūdžių ir elgesio tendencijų, susijusių su konkrečia aplinka, modelį. Taip atskleidžiamas vienas iš daugybės galimų Vilniaus tapatybės aspektų.

AUŠRINĖ CEMNOLONSKĖ

Aušrinė Cemnolonskė – dailės istorikė, humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakulteto docentė ir Vytauto Kavolio transdisciplininių tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, Lietuvos dailės istorikų draugijos narė. 1997 m. baigė menotyros bakalauro, o 1999 m. menotyros magistro studijas Vytauto Didžiojo universitete. 2003 m. ten pat apgynė daktaro disertaciją „Miuncheno meno mokyklos vaidmuo XIX a. antrosios pusės Lietuvos dailininkų kūryboje“. Surengė konferencijų, sudarė mokslinių straipsnių rinkinių: „Meno istorijos riboženkliai“ (su Nijole Lukšionyte 2011 m.), „Architektūriniai pasivaikščiavimai ir paveldosaugos aktualijos: skiriama Nijolei Lukšionytei“ (2017), paskelbė mokslo monografiją „Lietuvos istorija dailėje“ (2021) ir daugiau kaip 30 mokslinių, mokslo populiarinimo straipsnių, šaltinių publikacijų.

Artist Michał Elwiro Andriolli's Vilnius

In the creative biography of Michał Elwiro Andriolli (1836–1893) it is possible to discover more than one aspect related to the theme of the conference. He was a creator whose Italian roots from his father's side and his fiery temperament set him apart in the local environment. His contemporaries documented this fact in writing, and we can see this in the style of his work and in his biography. He did not feel like a foreigner in Vilnius, yet he was a native of Vilnius who, after his exile in Viatka for his participation in the 1863 Uprising, did not have the right to return to his birthplace, and who continued to work in Poland and France; thus, we can see him as a native of Vilnius who worked abroad. Evaluating the recognition and dissemination of the artist's work, we must admit that he is much better known in neighbouring Poland than in Lithuania. This raises questions about the importance of his creative legacy for Lithuanian culture. And if we delve deeper into the details of his biography, we will discover that Vilnius and Lithuanian manors, the people he met there, the time he spent in his youth, and the cultural experiences he had shaped his personality, and remained deeply rooted in his memory as signs of a unique time and place.

Vilnius, which is celebrating its 700th anniversary, becomes the key word in the abundance of these possible topics, so the main goal of the paper is to define the identity of Vilnius, based on the case of artist Michał Elwiro Andriolli and his experience, to reveal the intellectual landscape of this city, portrayed in the artist's works and experienced in biographical details. The presentation will focus on Vilnius, which was open and welcoming to Michał Elwiro Andriolli's father, a captain of Napoleon's army who came from Italy; on Michał Elwiro Andriolli's first art lessons; on his friends and comrades, both in the uprising and in the creative work; on his participation in the underground activities, and on his departures and returns. About Vilnius, which he saw as a creative young man and as a fugitive

from tsarist repressions. The specific nature of the paper allows several methodological approaches. It is not only a case study, but also a contemporary biographical study, which does not lock itself in a romanticised Vasarian version of the story, but reveals the multifaceted relationships of a person with a specific place, its people and social environment. At the same time, it is also a study of his art, in which we can see not only the landscape of Vilnius, but also the images that interpret its history. The research includes the concept of place identity, treated as a category, defined by an individual's identity in relation to the physical environment by means of a complex pattern of conscious and unconscious ideas, feelings, values, goals, preferences, skills, and behavioural tendencies relevant to a specific environment. This reveals one of the many possible aspects of the Vilnius identity.

AUŠRINĖ CEMNOLONSKĖ

Aušrinė Cemnolonskė is art historian, Doctor of Humanities, Associate Professor at the Faculty of Arts, and Senior Researcher at the V. Kavolis Transdisciplinary Research Institute of Vytautas Magnus University, member of Association of Lithuanian Art Historians. In 1997 she finished Bachelor studies and in 1999 Master studies in art history and criticism field at Vytautas Magnus University. In 2003 she defended doctoral dissertation *The Role of the Munich Art School in the Creation of Lithuanian Artists of the Second Half of the 19th Century* (VMU). During her scholarly career, she organised several conferences, compiled collections of scholarly articles *Meno istorijos riboženkliai* (with Nijolė Lukšionytė, 2011), *Architektūriniai pasivaikščiojimai ir paveldosaugos aktualijos: skiriama Nijolei Lukšionytei* (2017), published scholarly monograph *Lietuvos istorija dailėje* (2021) and over 30 scholarly and popular articles.

Dr. Aleksandar Zlatanov
Bulgarijos mokslų akademijos Istorijos studijų instituto docentas
alzlatanov@abv.bg

Jonas Basanavičius ir jo bulgariškasis periodas (1880–1905)

Šiame pranešime nagrinėjama įdomi žymaus Lietuvos politiko, mokslininko ir gydytojo Jono Basanavičiaus veikla per 25 metus, praleistus Bulgarijoje (1880–1905), kur jis padarė sėkmingą karjerą. „Tautos patriarchu“ dažnai vadinamas Basanavičius, visą gyvenimą palaikęs stiprų ryšį su Vilniumi, daugeliu atžvilgių buvo aktyvus 1878 m. naujai išsivadavusios Bulgarijos valstybės veikėjas – Europos šalies, nutolusios 2000 km nuo jo tėvynės. Net ir šiandien Basanavičiaus bulgariškasis laikotarpis, jo įtaka ir veikla Pietų Europoje nėra gerai žinomi.

ALEKSANDRAS ZLATANOVAS

Aleksandras Zlatanovas yra įgijęs istorijos mokslų daktaro laipsnį Sofijos Šv. Klimento Ohridskio universitete. Šiuo metu jis yra Bulgarijos mokslų akademijos Istorijos studijų instituto docentas. Jo moksliniai interesai apima įvairius politinius, socialinius ir ekonominius, demografinius, urbanistinius, architektūrinius ir paveldo Balkanų, Osmanų, Bulgarijos ir Europos istorijos aspektus XIX a. Jis atliko išsamius tyrimus Bulgarijos, Rusijos, Lenkijos, Turkijos ir Jungtinės Karalystės archyvuose ir bibliotekose. Per pastaruosius 10 metų jis pristatė savo mokslinę veiklą daugiau nei 40 Bulgarijos ir tarptautinių konferencijų / kongresų ir paskelbė daugiau nei 20 straipsnių įvairiuose tarptautiniuose recenzuojamuose žurnaluose.

Dr Aleksandar Zlatanov
Associate Professor at the Institute for Historical Studies, Bulgarian
Academy of Sciences
alzlatanov@abv.bg

Jonas Basanavičius and his Bulgarian period (1880–1905)

The following contribution will examine the interesting activities of the famous Lithuanian politician, scientist, and physician Jonas Basanavičius, during his 25-year period (between 1880 and 1905) spent in Bulgaria, where he developed a successful career. Often referred to as the ‘Patriarch of the Nation’, Basanavičius, who had strong connection with Vilnius throughout his life, was in many ways an active participant in the creation of the newly liberated Bulgarian state in 1878, i.e. a European country 2,000 km away from his homeland. Even today, Basanavičius’ Bulgarian period, his influence and activities in Southern Europe are not so well known.

ALEKSANDRAS ZLATANOVAS

Aleksandar Zlatanov holds a PhD in History from Sofia University St Kliment Ohridski. Currently he is an Associate Professor at the Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences. His research interests are concentrated on various political, socio-economic, demographic, urban, architectural and heritage aspects of the Balkan, Ottoman, Bulgarian, and European history during the long 19th century. He has conducted extensive research in the archives and libraries in Bulgaria, Russia, Poland, Turkey, and the United Kingdom. During the last ten years he presented his research activities at over forty Bulgarian and international conferences/congresses and published more than 20 articles in various international peer-reviewed journals.

Dr. Dovilė Dagienė
Menininkė, Vilniaus dailės akademijos podoktorantūros stažuotoja
dovile.dagiene@gmail.com

Kūryba, kaip trauminės patirties užmarštis: Vilniaus botaniko Jakubo Movšovičiaus atvejis

Pranešime pristatomas tragiško likimo botaniko Jakubo Movšovičiaus kūrybinis palikimas ir gyvenimo istorija, susiklosčiusi tarp dviejų miestų, pokario metais šiam persikėlus iš Vilniaus į Lodzę.

J. Movšovičius buvo žydų kilmės botanikas, gimęs ir augęs Vilniuje, studijavęs ir vėliau dirbęs Stepono Batoro universitete. Prieš karą jis apsigynė disertaciją, kurioje tyrinėjo Panerių kalvų pievų augaliją. 1941 m. rugsėjo 6 d. kartu su šeima jis įkalintas Vilniaus gete. Paneriuose nužudyta didžioji jo šeimos dalis. Movšovičiui pavyko pabėgti prieš pat galutinį geto likvidavimą. Karo metais jaunam mokslininkui teko slapstytis botanikos sode. Vilnių užėmus sovietų kariuomenei, Movšovičius įsidarbino Vilniaus universiteto geobotanikos docentu ir Geobotanikos katedros vedėju. Jis taip pat valdė botanikos sodą. Po kelerių metų mokslininkas visam laikui paliko Vilnių. Išvykęs į Lenkiją, tarsį iš naujo savo gyvenimą sukūrė Lodzėje.

1945 m. persikėlęs į Lodzę, dirbo Lodzės universiteto Farmacijos fakulteto Medicininės botanikos katedros docentu. Nuo 1946 m. jis buvo Lodzės universiteto Matematikos ir gamtos mokslų fakulteto Augalų sistematikos ir geografijos katedros vedėju. Po metų habilituotas, nuo 1948 m. docentas, po 10 metų paskirtas profesoriumi.

Movšovičius buvo vienas iš Lodzės universiteto Biologijos ir žemės mokslų fakulteto įkūrėjų. 1950–1960 m. jis buvo šio fakulteto prodekanas, vėliau dekanas. Paskelbė per 800 mokslinių tekstų, vadovavo Augalų sistematikos ir geografijos katedrai. Movšovičius buvo Lenkijos mokslų akademijos 2-ojo fakulteto Botanikos komiteto, Lodzės mokslinės draugijos, Lenkijos Koperniko gamtininkų draugijos narys, Lenkijos farmacijos draugijos ir Lenkijos botanikų draugijos bei gamtos apsaugos lygos garbės narys. Už mokslinę veiklą ne kartą apdovanotas.

Tyrinėjant Movšovičiaus asmeninį archyvą susidaro įspūdis, jog Lodzės botanikos sodo kūrimas ir aktyvus dalyvavimas akademinėje

veikloje jam leido atsitiesti po patirto karo siaubo ir išgyventos asmeninės tragedijos. Kurdamas svetimame mieste jis tarsį surado galimybę savo asmenybę sukurti iš naujo. Movšovičius nebegrižo į gimtąjį Vilnių. Testamente išreiškė pageidavimą po mirties būti palaidotas Lodzės miesto kapinėse.

Jakubo Movšovičiaus gyvenimo istorija tapo autorės meno projekto „Augalų atmintis“, kuriame tyrinėjama ir analizuojama Holokausto Lietuvoje atmintis, pagrindu.

DOVILĖ DAGIENĖ

Menininkė, VDA podoktorantūros stažuotoja Dovilė Dagienė, pasitelkdama organinius fotografijos procesus ir archyvinę medžiagą, atlieka meninį tyrimą „Augalų atmintis“ (*Memories of Plants*), kuriame atkreipia dėmesį ir į tragiško likimo Vilniaus botaniko Jakubo Movšovičiaus biografiją. Tyrimas paremtas autorės menine praktika, apimančia darbą botanikos soduose tiriant augalų charakteristikas, eksperimentuojant ir gaminant atspaudus fitografiniu (gr. *phyton* – augalas, *grapho* – rašyti) metodu.

Dr Dovilė Dagienė
Artist, Postdoctoral researcher at Vilnius Academy of Arts
dovile.dagiene@gmail.com

Creativity as the Oblivion of Traumatic Experience: the Case of Vilnius Botanist Jakub Mowszowicz

The paper presents the creative legacy and tragic life story of botanist Jakub Mowszowicz which took place between two cities, after he moved from Vilnius to Łódź, in the post-war years.

Mowszowicz was a botanist of Jewish origins, born and raised in Vilnius, who studied and later worked at the Stefan Batory University. Before the war, he defended his thesis in which he studied the vegetation of the Paneriai hills meadows. On 6 September 1941, together with his family, he was imprisoned in the Vilnius ghetto. Most of his family was killed in Paneriai. Mowszowicz managed to escape just before the final liquidation of the ghetto. During the war, the young scientist had to hide in the botanical garden. After Vilnius was occupied by the Soviet army, Mowszowicz got a job as an Associate Professor of geobotany and Head of the Department of Geobotany at Vilnius University. He also managed a botanical garden. A few years later, the scientist left Vilnius forever. After leaving for Poland, he seems to have created his life anew in the city of Łódź.

In 1945, after moving to Łódź, he worked as an Associate Professor at the Department of Medical Botany, Faculty of Pharmacy, University of Łódź. From 1946 he was the Head of the Department of Plant Systematics and Geography at the Faculty of Mathematics and Natural Sciences, University of Łódź. A year later, he was habilitated, from 1948 he was Associate Professor, appointed as Professor 10 years later.

Mowszowicz was one of the founders of the Faculty of Biology and Earth Sciences at the University of Łódź. In 1950–1960, he was the Vice Dean of this faculty, and later became the Dean. He published over 800 scientific texts, headed the Department of Plant Systematics and Geography. Mowszowicz was a member of the Botanical Committee of the 2nd Faculty of the Polish Academy of Sciences, the Łódź Scientific Society, and the Polish Society of Naturalists. He was an honorary member of the Polish Copernicus

Society of Naturalists, Polish Pharmaceutical Society, Polish Botanical Society, and the Nature Conservation League. He has been awarded several times for his scholarly activities.

Researching the personal archive of Mowszowicz gives the impression that the creation of the Łódź Botanical Garden and his active participation in academic activities gave him the opportunity to recover from the horrors of the war and the personal tragedy he experienced. While creating in a foreign city, he found an opportunity to recreate his personality as well. Mowszowicz never returned to his native Vilnius. In his will, he expressed his wish to be buried in the Łódź city cemetery after his death.

This life story of Mowszowicz became the basis for the author's art project *Memory of Plants*, which researches and analyses the memory of the Holocaust in Lithuania.

DOVILĖ DAGIENĖ

Artist, Vilnius Academy of Arts postdoctoral researcher Dovilė Dagienė, using organic photographic processes and archival material, carries out an artistic study *Memories of Plants*, in which she also draws attention to the biography of the tragic Vilnius botanist Jakub Mowszowicz. The research is based on the author's artistic practice, which includes work in the botanical gardens studying the characteristics of plants, experimenting and making prints using the *phytographic* (Greek: ,phyton' – plant, ,grapho' – write) method.

Pranešimų
anotacijos

Conference
Abstracts

Spalio 27 d.

27th October

III SESIJA:

Sava versus svetima:
svetimšalių paveldo ir
integracijos dilemos

SESSION III:

Own Versus Foreign:
Dilemmas of Foreign
Legacy and Integration

Dr. (hp) Anna Sylwia Czyż
Meno istorijos institutas, Kardinolo Stefano Wyszyńskiego universitetas
Varšuvoje
a.czyz@uksw.edu.pl; aniaczyz@poczta.onet.pl

Atsiskyrimas, prisitaikymas, integracija, asimiliacija. Vilniaus Pacų ir Sapiegų giminėms dirbusių imigrantų menininkų požiūrių apžvalga (apie 1667–1700)

Pranešime atskleidžiami Kristupui Zigmantui ir Mykolui Kazimierui Pacams, vėliau Kazimierui Jonui Sapiegai dirbusių menininkų, daugiausia iš Lenkijos ir Italijos, šiek tiek iš Vokietijos ir Olandijos požiūrius į gyvenimą. Tokių menininkų kaip Giovanni Pietro Perti, Giovanni Maria Galli ir Giovanni Battista Merli, Pietro Puttini, Giovanni Zaoro ir Giambatista Frediano, Martino Altomonte ir Michelangelo Palloni indėlis į Vilniaus ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės meną yra neginčijamas. Tačiau nėra tyrimų, kurie glaustai parodytų jų, kaip imigrantų, biografijas, t. y. imigrantų, kurie leidžiasi į ilgą kelionę, o paskui pasirenka integracijos ar susvetimėjimo kelią, arba nuolatinius naujų vietų ir naujos aplinkos ieškojimus, ne visada suteikiančius galimybę toliau tobulėti. Literatūroje nepastebėta, kad daugumą Pacams dirbusių menininkų vėliau perėmė Kazimieras Jonas Sapiega, atkar-tojęs jų naudotas propagandines schemas. Tai netiesiogiai paveikė tokių menininkų kaip Perti, Frediani, Altomonte ir Palloni veiklą. Tyrimas atliekamas remiantis archyviniais šaltiniais, taikant sociolo-ginę metodologiją.

ANNA SYLWIA CZYŻ

Anna Sylwia Czyż yra Varšuvos kardinolo Stefano Wyszyńskiego universiteto Meno istorijos instituto profesorė. Jos moksliniai interesai apima meną Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, ypač ankstyvaisiais naujaisiais laikais. Be to, ji tiria Pacų giminės fundacinę veiklą plačiame baroko žodinės ir vaizdinės kultūros kontekste, siejant su Abiejų Tautų Respublikos istorija. Nemaža dalis jos tyrinėjimų yra susijusi su italų menininkų buvimu Lietuvoje, Vilniaus architektūra, ypač „Šv. Augustino giminės“ rūmais ir bažnyčiomis. Ji domisi XIX a. kapinių istorija ir atlieka nekropolio inventorizaciją Ukrainoje bei Vilniuje (Rasų kapinėse). Taip pat ji dokumentuoja vadinamąsias „Lenkijos katedras“ JAV. Trijų knygų ir daugelio skyrių bei straipsnių autorė daugiausia dėmesio skiria Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės menui ir XIX a. kapinių menui.

Dr (hp) Anna Sylwia Czyż
Institute of Art History, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
(Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w
Warszawie)
a.czyz@uksw.edu.pl; aniaczyz@poczta.onet.pl

Separation, Adaptation, Integration, Assimilation. Overview of the Attitudes of the Immigrant Artists from the Vilnius Circle of the Pac and the Sapieha Families (ca. 1667–1700)

The aim of the paper will be to show the life attitudes of the artists, mainly from Poland and Italy, and to a lesser extent from Germany and the Netherlands, who worked for Krzysztof Zygmunt and Michał Kazimierz Pac, and then for Kazimierz Jan Sapieha. The contribution of artists such as Perti, Galli and Merli, Puttini, Zaor and Frediani, Altomonte and Palloni to the art of Vilnius and the Grand Duchy of Lithuania is indisputable. However, there are no studies that concisely show their biographies as immigrants who embarked on a long journey, and then followed either the path of integration or alienation, or the constant search for new places and new environments, which did not always give the possibility of further development. It has not been noticed in the literature that most of the artists working for the Pac family were later taken over by Kazimierz Jan Sapieha, who repeated the propaganda schemes they used. This indirectly influenced the functioning of artists such as Perti, Frediani, Altomonte and Palloni.

Considerations will be conducted primarily on the basis of archival sources, with the use of sociological methodology.

ANNA SYLWIA CZYŻ

Anna Sylwia Czyż is a professor at the Institute of Art History of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw. The span of her research interests include the art in the Grand Duchy of Lithuania, especially in the early modern period. Moreover, she studies funding activity of the Pac family in the wide context of Baroque verbal and pictorial culture related to the history of the Polish-Lithuanian Commonwealth. A significant volume of her research deals with the presence of Italian artists in Lithuania, Vilnius architecture, especially palaces and churches of the 'family of St Augustin.' She is interested in the history of 19th century cemeteries and conducts an inventory of a necropolis in Ukraine, and in Vilnius (Rasos cemetery). She also documents so-called Polish Cathedrals in the USA. She is the author of three books and many chapters and articles mainly focusing on the art in the Grand Duchy of Lithuania and 19th century cemetery.

Doktorantė Karolina Bukovskytė
Lietuvos kultūros tyrimų institutas
karolinabukovskyte@gmail.com

Svetimšalių paveldo dilemos: ikonų iš Ateizmo muziejaus istorija

Konferencijos tema suponuoja galimybę atsigręžti į vietinę Vilniuje, kaip multikultūriškame mieste, istoriškai susiklosčiusią komplikotą situaciją ir įsitraukti į prasmingą dialogą apie įvairių kolekcijų reprezentaciją, pozicionavimą ir išsaugojimą pagrindinėse valstybės atminties institucijose. Sumanymas parodyti daugialypį ir savitą, tiesa, ne visuomet racionalų ar rafinuotą, kartais ginčytino arba net skausmingo vilnietiškojo paveldo veidą inspiruotas iššūkių, su kuriais susiduriama profesinėje sferoje. Dėl šios priežasties pranešime aptariami keli į Šv. Kazimiero bažnyčioje sovietų okupacijos metais įsteigto ir kone du dešimtmečius veikusio Ateizmo muziejaus fondus patekę iš svetur atvežti kūriniai. Šiame kontekste iš toli atgabenti ir geografiniu požiūriu svetimi artefaktai, patekę į instituciją, įsteigtą Vilniuje sovietų valdžios įsakymu, o dabar saugomi Lietuvos nacionalinio muziejaus fonduose, yra problemiški. Siekiant atkreipti dėmesį į dar neišspręstą paveldosaugos iššūkį, tyrimo klausimas formuluojamas remiantis būtinybe atvirai ir sąžiningai pasakoti sukauptų eksponatų istorijas. Keliamas tikslas pateikti institucijos, kaip dirbtinai sukonstruoto kultūrinės propagandos tinklo, veikimo esminius principus ir juos susieti su ikonomis, sukurtomis specialiai pagal užsakymą arba konfiskuotomis iš cerkvių. Tyrime archyvinių šaltinių tyrimai bei lyginamoji duomenų analizė interpretuojami remiantis pokolonijine teorija. Šios metodologinės priegijos pasirinktos siekiant atkreipti dėmesį į anuomet konstruotą institucijos, formavusios visų pirma švietimo politiką ir kultūrinį peizažą, o ilguoju periodu ir miesto gyventojų bei svečių kolektyvinę atmintį. Pranešime pateikiami ne tik lankytojų atsiliepimai, leidžiantys apsvarstyti muziejaus įtaką lankytojų požiūriui į ekspozicijoje demonstruojamą religijos regresyvumą ir priešpriešas su komunistinės ideologijos tikslais. Analizuojamos muziejaus ekspozicijos, pasiūlytos siekiant sumažinti tikėjimo įtaką regione, dalys. Aptariami charakteringi, tačiau iki šiol išsamiai netyrinėti bei dažnai klaidingai įvardyti religinio meno artefaktai. Galiausiai keliamas klausimas, kaip elgtis su šiais skirtingos meistrystės ir vertės kūriniais.

KAROLINA BUKOVSKYTĖ

Karolina Bukovskytė baigė Vilniaus dailės akademijos dailės istorijos ir teorijos bakalauro bei magistrantūros studijas ir šiuo metu yra Lietuvos kultūros tyrimų instituto doktorantė bei Lietuvos nacionalinio muziejaus muziejinkė. 2022 m. tarpdalykiniam periodiniame mokslo žurnale „Meno istorijos studijos“ publikuotas jos straipsnis „Vilniaus Acheiropitos sidabro rėmas: dekoras ar komentaras?“ Šiuo metu jos interesų laukas apima religinius meno kūrinius, saugomus muziejuose, bei ginčytino paveldo klausimai. Jos disertacijos tema – buvusio Ateizmo muziejaus Vilniuje ikonų rinkinio ideologinė, meninė ir muziejinė vertė. 2023 m. birželį Ekseterio universitete (Jungtinė Karalystė) vykusioje metinėje meno istorijos ir vizualiosios kultūros konferencijoje ji skaitė pagal savo tyrimus parengtą pranešimą „Dekolonizuojant meno istoriją: Ateizmo muziejus ir jo vaidmuo kolonijinėje ideologijoje“.

PhD candidate Karolina Bukovskytė
Lithuanian Culture Research Institute
karolinabukovskyte@gmail.com

Dilemmas of Foreign Heritage: The History of Icons from the Museum of Atheism

The theme of the conference presupposes an opportunity to look at the local, historically complicated situation in Vilnius as a multicultural city, and to engage in a meaningful dialogue about the representation, positioning and preservation of various collections in the major state memory institutions. The idea to show the multifaceted and unique, though not always rational or refined, sometimes controversial or even painful face of Vilnius heritage was inspired by the challenges faced in the professional sphere. For this reason, the conference paper is intended to discuss several works brought from abroad into the collections of the Museum of Atheism, which was established in the St Casimir Church during the Soviet occupation and operated for almost two decades. In this context, artefacts brought from afar, and geographically alien, to the institution established in Vilnius by the order of the Soviet authorities, and now stored in the collections of the National Museum of Lithuania, are problematic. In order to draw attention to the still-unsolved challenge of heritage preservation, the research question is formulated based on the need to openly and honestly tell the stories of the collected exhibits. The goal is to present the fundamental functioning principles of the institution, as an artificially constructed network of cultural propaganda, and to relate them to icons created specially on order or confiscated from orthodox churches. In the study, archival sources and comparative data analysis are interpreted based on post-colonial theory. These methodological approaches were chosen in order to draw attention to the construct at the time of institution, which shapes firstly the educational policy and cultural landscape, and in the long run, the collective memory of the city's residents and guests. The paper includes visitors' feedback, which allows consideration of the museum's influence on the visitors' attitude towards the regressiveness of religion, as displayed in the exhibition, and its opposition to the goals of the communist ideology.

Parts of the museum exposition, which suggested reducing the influence of faith in the region, are analysed. Characteristic, but still not thoroughly researched and often misnamed artefacts of religious art are then discussed. Finally, the question is raised: how to treat these works of varying craftsmanship and value?

KAROLINA BUKOVSKYTĖ

Karolina Bukovskytė completed Bachelor's and Master's studies in art history and theory field at the Vilnius Academy of Arts and is currently a doctoral student at the Lithuanian Culture Research Institute and a museum curator at the National Museum of Lithuania. In 2022 her article 'Vilnius Acheiropoieta's Silver Frame: Decor or Commentary?' was published in the interdisciplinary periodical scientific journal *Meno istorijos studijos*. Currently, her field of interest includes religious artworks preserved in museums and issues of disputed heritage. The topic of her thesis is the ideological, artistic and museum value of the icon collection of the former Museum of Atheism in Vilnius. In June 2023, on the basis of the research, at the annual conference of art history and visual culture at the University of Exeter (United Kingdom), she read a conference paper *Decolonizing Art History: Museum of Atheism and its Role in Colonial Ideology*.

Dr. Vaidutė Ščiglienė, Julius Markevičius
Valstybinė kultūros paveldo komisija
vaida.scigliene@vkpk.lt julius.markevicius@vkpk.lt

Kiek mums savas Vilniaus ir vilniečių kultūros paveldas užsienyje?

Kontekstas ir problema. Vieni svarbiausių dokumentų, chronologiškai įrėminančių beveik visą Vilniaus istoriją, yra užsienyje. Tai Rygoje saugomas Gedimino laiškas, kuriame pirmą kartą paminėtas Lietuvos sostinės vardas, ir Vilniuje pasirašytas Vasario 16-osios nepriklausomybės deklaracijos originalas, saugomas Vokietijos diplomatiname archyve Berlyne. Dėl šio dokumentinio paveldo reikšmės Vilniui ir Lietuvos valstybingumui turbūt niekam nekyla abejonių – tai mūsų paveldas. Tačiau tarp minėtų dviejų tekstų plyti 600, o jei įtrauksime ir pastarąjį šimtmetį, – 700 metų miesto gyvenimo istorija. Vilnius nuo pat pirmojo paminėjimo buvo užkoduotas tapti daugiaaučiu miestu. Vilniečiai, gyvenę laikotarpiu nuo Gedimino iki Jono Basanavičiaus (o ir daug vėliau), buvo rusėniškosios, lenkiškosios, žydiškosios, vokiškosios ir kitų tautų bei kultūrų atstovai. Tai lėmė, kad Vilnių su likusiu pasauliu sieja daugybė istorinių gijų, vedančių nuo Baltarusijos iki Brazilijos. Kiek mums šios gijos savos? O gal pirmiausia reiktų klausyti – ar jos mums išvis žinomos?

Valstybinė kultūros paveldo komisija (toliau – Paveldo komisija) ėmėsi iniciatyvos rinkti ir visiems prieinamame žemėlapyje žymėti su Lietuva susijusį nekilnojamąjį, kilnojamąjį ir nematerialųjį paveldą užsienyje. Šiame žemėlapyje gausu su Vilniumi ir vilniečiais susijusių objektų.

Pranešimo objektas – kultūrinio paveldo ir tapatybės aspektai bei Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, apsaugos politikos nebuvimo problema.

Pranešimo tikslas: pagal Paveldo komisijos kuriamame žemėlapyje esančius įrašus atskleisti plačią Vilniaus ir vilniečių paveldo pasaulyje geografiją, taip pat parodyti, kad paveldo vertė priklauso nuo visuomenės ir laikui bėgant keičiasi, o interaktyvios priemonės sudaro galimybę prisidėti ir prie paveldo politikos formavimo.

Pranešime naudojami Paveldo komisijos žemėlapio „U-Paveldas“ objektų aprašymai, apimantys XVI–XX a. Aprašymai sudaryti

remiantis enciklopediniais ir atrinktais šaltiniais. Mėginant atskleisti tendencijas pasitelkiamas chronologinis pjūvis.

Būtent užsienyje itin ryškiai atsiskleidžia visa Lietuvos kultūros paveldo įvairovė, todėl Lietuvai, kaip diasporos valstybei, svarbu pradėti jį sistemingai inventorizuoti, viešinti, suprasti ir vertinti. Lietuvos diasporos politikoje būtinas nuolatinis diskursas apie paveldosaugą. „U-Paveldo“ žemėlapis – vienas iš žingsnių, siekiant prisijaukinti ir aktualizuoti Lietuvai ir Vilniui reikšmingą paveldą užsienyje.

DR. VAIDUTĖ ŠČIGLIENĖ

Dr. Vaidutė Ščiglienė 1996 m. baigė Vilniaus dailės akademiją (toliau – VDA) (dailėtyros bakalauras), 1998 m. ten pat įgijo menotyros magistro laipsnį. 2004 m. apgynė humanitarinių mokslų daktaro disertaciją. Nuo 1998 m. dirba VDA. Nuo 2008 m. iki šiol – VDA docentė. Nuo 2005 m. – Lietuvos dailės istorikų draugijos narė. 2019–2020 m. buvo Lietuvos kultūros tarybos narė. Nuo 2020 m. Valstybinės kultūros paveldo komisijos narė (toliau – VKPK). 2020 m. birželio 9 d. LR Seimo nutarimu paskirta VKPK pirmininke. Mokslinių interesų kryptys: menotyra, kultūros paveldas, kultūros paveldo politika, kultūros paveldo ir kultūrinio turizmo vadyba. Šiomis temomis yra parengusi publikacijų, studijų recenzuojamuose mokslo žurnaluose ir mokslų populiarinančiuose leidiniuose. Dalyvauja mokslinėse konferencijose Lietuvoje ir užsienyje.

JULIUS MARKEVIČIUS

Julius Markevičius, Valstybinės kultūros paveldo komisijos Lietuvos kultūros paveldo užsienyje duomenų bazės kuratorius. 2005–2018 m. dirbo kūrybininku ir tekstų rašytoju komunikacijos srityje, sukūrė apdovanojimų pelniusių reklamų. 2010 m. organizavo ekspediciją savadarbiu laivu iš Druskininkų į Briuselį. Apie kelionę sukūrė filmą, kuris rodytas „Kino pavasario“ programoje, „LT Kino goes Berlin“ ir kituose festivaliuose. 2015 m. žinias apie gimtąjį miestą praturtino Vilniaus gidų kursuose. 2017 m. išleido alternatyvų gidą po Palangą. Nuo 2019 m. dirba su kultūros skaitmenizavimo projektais. 2019 m. „Vilniaus Kontekstai“ dalyvis. Šiuo metu Vilniaus universitete studijuoja kultūros istoriją ir antropologiją.

Dr Vaidutė Ščiglienė, Julius Markevičius
The State Commission for Cultural Heritage
vaida.scigliene@vkpk.lt julius.markevicius@vkpk.lt

Cultural Heritage of Vilnius Abroad: Accepted or Neglected?

Context and problem. Some of the most important documents framing almost the entire history of Vilnius are stored abroad: the 1323 letter by Grand Duke of Lithuania Gediminas, in which the name of the capital is mentioned for the first time, is kept in Riga. The other one, the original of the Declaration of Independence of 16 February, signed in Vilnius 1918, is located in Berlin. The importance of this documentary heritage for Vilnius and Lithuania is probably beyond doubt—it is our heritage. However, these two texts encompass 600, and if we include the recent century, 700 years of the city's history. From the very first mention in the written documents, Vilnius was destined to become a multi-ethnic city. Between Gediminas and Patriarch of the Lithuanian National Revival Jonas Basanavičius (and much later), Vilnius inhabitants were Eastern Slavs, Polish, Jewish, German and from other nations and cultures. As a result, Vilnius is connected to the rest of the world, from Belarus to Brazil, by many historical threads. How many of these threads are accepted into modern Vilnius narrative? Or should we be asking whether they are known to us at all?

The National Commission for Cultural Heritage (hereinafter – the Heritage Commission) has taken the initiative to collect and mark Lithuania's cultural heritage abroad in a public interactive map. This map also includes a number of objects related to Vilnius and Vilnius residents.

The subject of the presentation: aspects of cultural heritage and identity, and the problem of the lack of policy for the protection of Lithuanian cultural heritage abroad.

The aim of the presentation is to show the broad geography of the cultural heritage of Vilnius and city's inhabitants across the world, based on the map created by the Heritage Commission. Additionally, we aim to show that the value of heritage depends on society and how it changes over time. Finally, we will demonstrate

how interactive tools can contribute to the development of heritage policy.

The presentation is based on the descriptions of the objects on the Heritage Commission's map 'U-Paveldas', covering the span from 16th to 20th centuries. The descriptions themselves are based on encyclopaedic and selected sources. A chronological cross-section is used in an attempt to reveal trends.

The result presentation is set to achieve: Lithuania's cultural heritage shows its full diversity once it is abroad, and it is therefore important for Lithuania, as a diaspora state, to start systematically inventorying, publicising, understanding and appreciating this heritage. There is a need for a permanent discourse on heritage protection in Lithuanian diaspora policy. 'U-Paveldas' map is one of the steps needed to accept and actualise the heritage of Lithuania and Vilnius abroad.

DR VAIDUTĖ ŠČIGLIENĖ

Dr Vaidutė Ščiglienė in 1996 graduated from Vilnius Academy of Arts (hereinafter – VDA) with a Bachelor of Fine Arts degree; in 1998 she obtained Master's degree in Art Studies at VDA. In 2004 she defended her PhD thesis in Humanities. From 1998 works at VDA. Since 2008 until now she is Associate Professor of VDA. Since 2005, she has been a member of the Lithuanian Society of Art Historians. In 2019–2020 she was a member of the Lithuanian Council of Culture. In 2020 she was appointed as a member of the State Cultural Heritage Commission (hereinafter – VKPK). On 9 June 2020, she was appointed as the Chairperson of VKPK. Areas of scholarly interests: art studies, cultural heritage, cultural heritage policy, cultural heritage and cultural tourism management. She has prepared publications and studies on these topics in peer-reviewed scholarly journals and publications promoting science. Participates in scholarly conferences in Lithuania and abroad.

JULIUS MARKEVIČIUS

Julius Markevičius, curator of the database of Lithuanian cultural heritage abroad of the State Commission for Cultural Heritage. In 2005–2018 he worked as a creative and copywriter in the field of communication, creating award-winning advertisements. In 2010 he organised an expedition on a self-made watercraft from Druskininkai to Brussels. He made a film about the journey, which was shown at *Kino Pavasaris*, *LT Kino goes Berlin* and other festivals. In 2015 he enriched his knowledge of his hometown in Vilnius guide courses. In 2017 he published an alternative guide to Palanga. From 2019 he works with culture digitization projects. In 2019 he participated in *Vilnius Kontekstai*. He is currently studying cultural history and anthropology at Vilnius University.

Dr. Melinda Harlov-Csortán
Apor Vilmos katalikiško koledžo Vengrijoje docentė
melindaharlov@gmail.com

Vokiškai kalbančių mažumų įtaka Vengrijos liaudies architektūrai

Liaudies architektūra Vengrijoje yra ypač įdomi, nes jos struktūra ir medžiagos atspindi gyventojų tautybę, aiškiai apibrėžia jų kilmę. Nors pastatai yra reikšminga Vengrijos architektūros istorijos dalis, jie taip pat ženklina nacionalinį paveldą ir gyventojų tapatybę. Ypač ryški Liaudies architektūros apsaugos Vengrijoje istorija: nuo pat susikūrimo (pirmosios paminklosaugos iniciatyvos prasidėjo XIX a.) ją remia vadovaujančios institucijos. Vienas pirmųjų UNESCO pasaulio paveldo objektų šalyje yra *Hollókő* kaimas, atspindintis vieną iš šalies slavų mažumų. Be to, vengrai buvo Tarptautinio liaudies architektūros mokslinio komiteto (CIAV) įkūrimo prie Tarptautinės paminklų ir vietovių tarybos (ICOMOS) pirmtakai. Liaudies architektūros pastatai, atstovaujantys įvairioms šalies mažumoms, niekada nebuvo ignoruojami apsaugos požiūriu; taip pat vienodai intensyviai tyrinėta ir saugoma visų mažumų liaudies kultūra. Todėl šių pastatų tyrimai suteikia informacijos ne tik apie specifinę architektūrą, gyvenvietės struktūrą, gyventojus ar jų gyvenimo būdą, bet ir apie žmonių tautybes, jų integraciją į plačiąją visuomenę, vietinių užsienio kultūrų versijų formavimąsi šalyje.

Vokiškai kalbančios mažumos šimtmečius buvo Vengrijos visuomenės dalis. Jos atvykdavo ir išvykdavo labai įvairiomis aplinkybėmis, kurios turėjo įtakos gyvenviečių likimui. Vokiškai kalbančių mažumų liaudies architektūra Vengrijoje užima svarbią poziciją Vengrijos architektūros istorijoje, o jos tyrimai istoriniu, sociologiniu ir kultūriniu paveldo požiūriu žada labai turtingą turinį, atveriantį tarpdisciplininių diskusijų ir naujų krypčių galimybes būsimiems projektams. Pranešime nagrinėjamas Vengrijos vokiškai kalbančių bendruomenių gyvenimas per jų liaudies architektūros paveldą. Tam, kad būtų tinkamai suprasti diskurse vartojami terminai (pavyzdžiui, *fachwerk* Vengrijoje), tiek vietiniu, tiek tarptautiniu lygiu nuodugniai nagrinėjami norminiai tekstai (pvz., moksliniai darbai ir oficialūs reglamentai). Atlikus teorinį ir tekstų tyrimą, bus pasiūlyta juos

kontekstualizuoti. Yra daugybė vokiškai kalbančių bendruomenių, įsikūrusių ne vien prie vakarinės šalies sienos. Šie vis dar egzistuojantys reikšmingi pavyzdžiai bus identifikuoti, suskirstyti į kategorijas ir nuodugniai išanalizuoti (iš istorijos, meno istorijos ir sociologijos perspektyvų). Tyrimu ieškoma galimų šių vietų vertingumo suvokimo skirtumų, atsiradusių dėl istorinių ir daugiausia socialinių ekonominių aplinkybių, bei stilistinės vertės suvokimo pokyčių. Apimamas laikotarpis nuo 1950 m., kai buvo sukurta visos šalies paminklų apsaugos sistema, iki 2001 m., kai *Fertő/Neusiedlersee* kultūrinis kraštovaizdis, apimantis reikšmingus vokiškai kalbančios liaudies architektūros objektus, tapo UNESCO pasaulio paveldo objektu, o šie tarpkultūriniai objektai buvo paskelbti nacionaliniu ir tarptautiniu paveldu.

MELINDA HARLOV-CSORTÁN

Melinda Harlov-Csortán studijavo (be daugelio kitų dalykų) meno istoriją, nacionalizmą ir kultūros paveldo vadybą tiek Vengrijos, tiek anglakalbėse mokymo įstaigose. Jos doktorantūros studijų tema buvo „UNESCO pasaulio paveldo kultūros objektų paskelbimas Vengrijoje kaip tarptautinė įtaka šių vietų reprezentacijai“. Ji nagrinėjo (užsienio) mažumų architektūros paskelbimą paveldu ir toliau tiria tautų ir bendruomenių integracijos, perdavimo ir sąveikos per kultūrą klausimą. Harlov-Csortán lyginamąjį požiūrį stiprina narystė tarptautinėse tyrėjų grupėse ir dalyvavimas nacionalinėse ir užsienio mokslo programose. Ji pristatė savo tyrimus daugiau nei 50 Vengrijos ir tarptautinių konferencijų ir paskelbė savo išvadas moksliniuose žurnaluose.

Dr Melinda Harlov-Csörtán
Assistant professor at Apor Vilmos Catholic College, Hungary
melindaharlov@gmail.com

Influence of the German-speaking Minorities on the Hungary's Vernacular Architecture

Vernacular architecture in Hungary is especially interesting as it reflects the nationality of the inhabitants through structure and materials that clearly define the origins of the inhabitants; while the buildings are a significant part of Hungarian architectural history, they also reveal national heritage and identity of the inhabitants. Protection of the vernacular architecture in Hungary has an especially vivid history: it has been supported by the leading authorities since its formation (the first monument protection initiatives started in the 19th century). One of the first UNESCO world heritage sites of the country is Hollókő village, representing one of Slavic minorities of the country. Similarly, Hungarians were the forerunners in establishing CIAV, the International Scientific Committee on Vernacular Architecture, at ICOMOS. Vernacular architecture buildings, representing diverse minorities of the country, have never been disregarded in terms of protection; similarly, the folk culture of all minorities has been researched and protected with alike intensity. The research of these buildings provides information not just about the specific architecture, the structure of the settlement, the inhabitants, or their lifestyle, but also about the nationalities of the people and their integration into the mainstream society, as well as formation of local versions of foreign cultures in the country.

German-speaking minorities have been part of Hungarian society for centuries. Their arrivals and exoduses happened under very diverse circumstances that influenced the fate of their settlements. Vernacular architecture of German-speaking minorities in Hungary occupy an equal position within Hungarian architectural history, and research of it from a historical, sociological, and cultural heritage point of view promises very rich content that opens the possibility of interdisciplinary discussions and new directions for future projects. The proposed paper explores the life of the

German-speaking communities in Hungary through their vernacular architectural heritage. For this, normative texts (such as scholarly papers and official regulations) both on local and international level are thoroughly examined in order to formulate a proper understanding of the terms used in the discourse (such as *fachwerk* in Hungary). After the theoretical and textual research, their contextualization will be offered. There are numerous examples of the German-speaking communities, not only those near the western border of the country. Still existing significant examples will be identified, categorised, and thoroughly analysed (from historical, art historical and sociological perspectives). The research aims to detect the possible differences in perceived value of these sites determined by historical and mainly socio-economic circumstances, and the shift in stylistic value perception. The strict time frame of the research subject is between the 1950s, when the nation-wide monument protection system was established, and 2001, when the Fertő/Neusiedlersee Cultural Landscape, that incorporates significant German-speaking vernacular architectural objects, became UNESCO World Heritage site, and these intercultural objects were declared national and international heritage.

MELINDA HARLOV-CSÖRTÁN

Melinda Harlov-Csörtán studied (among many other subjects) art history, nationalism and cultural heritage management in both Hungarian and English-speaking educational institutions. Her PhD research topic was on the establishment of UNESCO World Heritage Cultural sites in Hungary, as an international influence for the representation of these sites. She investigated the declaration as heritage of (foreign) minorities' architecture, and she continues to investigate the question of integration, transfer and interaction of nations and communities via culture. Her comparative approach is strengthened through membership of international research teams and attendance of national and foreign scholarly programs. She has presented her research at over fifty Hungarian and international conferences and published her findings in scholarly magazines.

Vilniaus paveikslų galerija
Vilnius Picture Gallery

Didžioji g./st. 4, LT-01128, Vilnius
+370 5 261 1685
vpg@Indm.lt

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus
Lithuanian National Museum of Art

Didžioji g. / st. 4, LT-01128, Vilnius
+370 5 262 1883
muziejus@Indm.lt

EKSPozICIJOS DARBO LAIKAS

Antradieniais 10.00–20.00

Trečiadieniais–šeštadieniais 10.00–18.00

Sekmadieniais 11.00–17.00

Valstybinių švenčių išvakarėse dirba valanda trumpiau
Nedirba pirmadieniais ir valstybinių švenčių dienomis

OPENING HOURS

Tuesday 10.00–20.00

Wednesday–Saturday 10.00–18.00

Sunday 11.00–17.00

Gallery is closed on Mondays and public holidays
On the eve of public holidays, the gallery closes one hour earlier